

Vilken roll kan privathushållens odling av ätbara grödor spela, när det gäller inhemsk matproduktion?

- en studie av egnahemsträdgårdar i områdena Håkanstorp, Johanneslust och Rostorp

---

Elna Melusine Jolom

Vilken roll kan privathushållens odling av ätbara grödor spela, när det gäller inhemsk matproduktion?

- en studie av egnahemsträdgårdar i områdena Håkanstorp, Johanneslust och Rostorp

What role can the cultivation of edible crops by private households play in domestic food production? - a study of 'ownhomegardens' in the areas of Håkanstorp, Johanneslust and Rostorp

Elna Melusine Jolom

Handledare: Anna Petersson, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Patrik Olsson, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 15hp

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Självständigt Arbete i Landskapsarkitektur

Kurskod: EX0845

Program/utbildning: Landskapsarkitekturprogrammet

Kursansvarig inst.: Institutionen för Landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2020

Omslagsbild: Elna Jolom 2019,2020

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: egnahemsrörelsen, självförsörjning, klimatpåverkan, fritidsodling, lokal matproduktion, konsumentperspektiv, livsmedelskonsumtion, exploatering, jordbruksmark, urbanisering

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Sammanfattning

Trädgårdarna i egnahemsområdena Rostorp, Håkanstorp och Johanneslust i Malmö planerades för odling och var tänkta att ge de boende en ökad självförsörjandegrad. De anlades på en av världens bästa jordbruksmarker, trädgårdarna och en del av växtmaterialet som planterades vid byggåren finns kvar. Vår allt mer globala vardag med en världsomspännande konsumtion av matvaror bland andra intressen har förändrat hur vi använder trädgården i stort.

Målet med studien är att ge en beskrivning av vilken roll privathushållens odling av ätbara grödor kan spela, när det gäller inhemsk matproduktion. Det görs med utgångspunkt i egnahemsrörelsens uppkomst och funktion i områdena Rostorp, Håkanstorp och Johanneslust i Malmö. Syftet är att skapa en diskussion kring på vilket sätt privathushållens odlande kan bidra till ökad grad av självhushållning, vilket i sin tur kan bidra till minskad matimport och klimatpåverkan. Med metoderna en litteraturstudie, intervjuer med boende i egnahemsområdena Rostorp, Håkanstorp och Johanneslust samt platsbesök både med intervjupersoner samt på egen hand har områdena inventerats för att besvara följande frågeställningarna:

- Hur används de privatägda egnahemstomterna i områdena Håkanstorp, Rostorp och Johanneslust idag, med avseende på odling av ätbara grödor?
- Hur skulle odling på privatägd mark, med egnahemsträdgårdar som exempel, kunna användas för att öka graden av självförsörjning i de aktuella områdena?

Matproduktionen i de tre undersökta områdena kan öka. Tomtägare som intervjuades uttryckte ett intresse för odling. På samtliga tomter förekom någon form av matproduktion. Informanterna uttryckte en ovilja att upplåta sin egen mark för andra att odla på men däremot uttrycktes en vilja att ge bort överskott på odlade grödor. Egnahemsföreningarna beskrevs som välfungerande föreningar, där samarbete äger rum. Av den yta som skulle kunna nyttjas för odling användes endast en liten del till ändamålet. Informanterna har inte en intention att öka sitt eget odlande i nuläget. Den totala produktionen av frukt och grönt i privata trädgårdars uppgår årligen till 700 000 ton. Ungefär 20 procent tas tillvara. Ökad kunskap hos bostadsägarna, både när det gäller odling, hur mat kan tas tillvara, samt om hållbar matproduktion.

Intresset för trädgård och odling är en av Sveriges största fritidssysselsättningar och det finns 160 000 ha privat mark i anslutning till bostäder som anses vara lämplig för odling. De studerade områdenas trädgårdar innefattar alla någon form av matproduktion. Utav tomtytan i de undersökta områdenas trädgårdar är 30-40 procent lämplig för odling. Idag används uppskattningsvis 4-10%. En del tomter skulle kunna uppnå en självförsörjandegrad på 100 % av frukt och grönsaker. Sammanfattningsvis har studien visat att kommunen har en viktig roll i att skapa initiativ. Informanterna uttryckte intresse för mer odling på gemensam mark. Vilket kan leda till en ökad matförsörjning nationellt och en ökad tillgång på färska grönsaker och frukt lokalt. När mer frukt och grönt odlas och äts på samma plats bidrar den typen av konsumtion till att minska klimatpåverkan.

Nyckelord: egnahemsrörelsen, självförsörjning, klimatpåverkan, fritidsodling, lokal matproduktion, konsumentperspektiv, livsmedelskonsumtion, exploatering, jordbruksmark, urbanisering

Abstract

The gardens in Rostorp, Håkanstorp and Johanneslust in Malmö were planned for cultivation and were intended to give the residents an increased degree of self-sufficiency. They were planned on one of the world's best agricultural lands, the gardens and some of the plant material that was planted during the construction years remains. Our increasingly global everyday life with a worldwide consumption of food among other interests has changed how we use the garden today.

The aim of the study is to provide a description of the role that private households' cultivation of edible crops can play, in terms of domestic food production. This is done on the basis of the origin and function of the areas of Rostorp, Håkanstorp and Johanneslust in Malmö. The purpose is to create a discussion about how the cultivation in private households can contribute to an increased degree of self-sufficiency, which in turn can contribute to reduced food imports and climate impact. With the methods a literature study, interviews with residents in areas and site visits both with interviewees and on their own, the areas have been inventoried to answer the questions.

- How are the private gardens in the areas of Håkanstorp, Rostorp and Johanneslust used today, with regard to the cultivation of edible crops?
- How could cultivation on privately owned land, with owner-occupied gardens as an example, be used to increase the degree of self-sufficiency in the areas in question?

Food production in the three surveyed areas may increase. Landowners interviewed expressed an interest in cultivation. All gardens had some form of food production. The informants expressed a reluctance to lease their own land for others to cultivate, but on the other hand expressed a willingness to give away surpluses on cultivated crops. The homeowners' associations were described as well-functioning associations, where cooperation takes place. Of the area that could be used for cultivation, only a small part was used for the purpose. The informants do not intend to increase their own cultivation at present. The total production of fruit and vegetables in private gardens amounts to 700,000 tons annually. About 20 percent is utilized. Increased knowledge among homeowners, both in terms of cultivation, how food can be utilized, and about sustainable food production.

The interest in gardening and cultivation is one of Sweden's largest leisure activities and there are 160,000 ha of private land in connection with housing that is considered suitable for cultivation. The gardens of the studied areas all include some form of food production. Of the plot area in the gardens of the investigated areas, 30-40 percent is suitable for cultivation. Today, an estimated 4-10% is used. Some plots could achieve a degree of self-sufficiency of 100% of fruits and vegetables. In summary, the study has shown that the municipality has an important role in creating initiatives. The informants expressed interest in more cultivation on common land. Which can lead to an increased food supply nationally and an increased supply of fresh vegetables and fruit locally. When more fruit and vegetables are grown and eaten in the same place, that type of consumption helps to reduce the climate impact.

Keywords: the homeowners' movement, self-sufficiency, climate impact, leisure cultivation, local food production, consumer perspective, food consumption, exploitation, agricultural land, urbanization

Förord

Maten vi äter är en del av många delar av vårt samhälle. I uppsatsen har jag försökt sammankoppla de olika leden i matproduktionens näringskedja. Ni är många som kommit med synpunkter och lagt in eran erfarenhet och tid kring ämnet matproduktion och egnahem. Utan kloka och konstruktiva förslag skulle utfallet inte spegla så många infallsvinklar. Jag har involverat de jag mött i min vardag i diskussioner och ställt frågor till många olika personer. Störst stöd och mest kontinuitet har jag fått från min handledare Anna Petersson, tack. Elin Lewin har läst och gett synpunkter genom hela arbetet. Även Helena Nyholm, Herman Hagelbäck och Linus Bromander alla från olika fält relaterade till mitt ämne, har bidragit med tankar under processen. Carl Bromell har bidragit med ovärderliga drönbilder över områdena. Tack alla som tagit er tid att låta mig intervjua er inbokat eller spontant. Tack Ingalill Thorsell, Ida och Freke Räihä för att ni har läst delar av materialet. Även Malmö stads engagemang har varit ovärderligt med Petra Bengtsson och Larsola Bromell i täten. Som bollplank har matrundans ordförande Helena Ingvarsson med sin insyn i matproduktion bidragit med värdefull insyn i flera led av odling. Bakgrundsfakta och förståelse för odling på liten yta har Johannes Wätterbäck bidragit med genom samtal och per mail. Jag har långt ifrån kunnat innefatta alla lärdomar arbetet gett mig men hoppas att det mellan raderna lyser igenom den mängd av artiklar och intryck som jag vägt, läst och tagit del av.

Brösarp, Maj 2020
Elna Melusine Jolom

1. Innehållsförteckning

Sammanfattning

Abstract

Förord

1. Innehållsförteckning	6
2. Inledning.....	7
2.1. Bakgrund	7
2.2. Mål och syfte	10
2.3. Frågeställningar	10
2.4. Material och metod	10
2.5. Metoddiskussion.....	12
2.6. Avgränsningar	13
3. Resultat och Analys	14
3.1. Svensk matproduktion och konsumtion ur ett historiskt perspektiv - med framväxten av egnahem som ett exempel.....	14
3.2. Matproduktion och konsumtion i ett nutida perspektiv - med fokus på fritidsodling i svenska privathushåll.	17
3.3. Odlingspotential i privatägda trädgårdar - med fokus på egnahemsträdgårdar i Rostorp, Håkanstorp och Johanneslust	20
4. Diskussion.....	32
4.1. Hur används de privatägda egnahemstomterna i områdena Håkanstorp, Rostorp och Johanneslust idag, med avseende på odling av ätbara grödor?	33
4.2. Hur skulle odling på privatägd mark, med egnahemsträdgårdar som exempel, kunna användas för att öka graden av självförsörjning i de aktuella områdena?.....	36
4.3. Källkritik	42
4.4. Vidare forskning.....	43
5. Avslutande reflektion	44
Referenser.....	47

2. Inledning

2.1. Bakgrund

I dagens samhälle är vi del av en global matproduktion som erbjuder den svenska matkonsumenten produkter från hela världens skafferier. Samtidigt står vi inför klimatförändringar till följd av människans framfart. Larsson skriver i rapporten *Hållbara konsumtionsmönster* (2015) att 16 procent av konsumentens totala klimatpåverkan utgörs av maten och dess kringeffekter. Grewal och Grewal (2012 s.1) beskriver industrialiseringen och globaliseringen som betydelsefull på många plan för världens utveckling och förståelse mellan länder och människor i flera frågor. Men enligt författarna har den också bidragit till att skapa ett ohälsosamt beroende av en global struktur av varor som ett lokalt samhälle kunde producerat själva. Vidare menar författarna att när multinationella företag får ökat inflytande ekonomiskt och politiskt förlorar det lokala samhället rådighet över grundläggande behov som mat och energi. Multinationella företag menar författarna saknar den lokalkännedom som behövs för att ett samhälle ska fungera och dessutom medför globaliseringen en betydande förödande effekt på miljön. Larsson (2015) menar att den globala handeln har lett till att miljöeffekterna av matproduktionen och matkonsumtion också är globala. I en global marknad är nationell styrning för att minska matens miljöpåverkan svårare och möjligheterna att påverka konsumenters val ses som ett alternativ för att reducera miljöpåverkan (Larsson, 2015).

Kevin Morgan (2009) beskriver att städer världen över har varit självförsörjande på mat men utvecklingsländernas möjligheter att specialisera sig har gjort att matproduktionen förlagts på andra platser och i andra länder. Vidare resonerar författaren att matproduktionen har setts som en rural fråga. Morgan menar att det finns några viktiga faktorer som gör att synen på var maten produceras och hur man planerar för den i staden behöver förändras. Han beskriver hur matproduktionens påverkan på naturen har lett till klimatförändringar så som havsnivåhöjningar, vatten och temperaturstress, skadade ekosystem m.fl. rubbningar. Samtidigt beskriver författaren att konflikter om vad marker ska

användas till, världen över eskalerar och länder köper mark i andra länder för att säkra sina egna invånares behov av mat. Att städerna växer i allt snabbare takt är ytterligare en orsak till att varje land och stad behöver planera för sin matförsörjning skriver Morgan vidare (Morgan & Sonnino se Morgan, 2009).

Globaliseringen i världen har pågått från 1990 - talet. Enligt rapporten *femton år med EU* (2012) skriven av jordbruksverket har svenskens konsumtion mönster inte förändrats till följd av EU - inträdet. Rapporten jämför med Norges konsumtionsmönster för samma tid. Jämförelsen visar att förändringar i konsumtionsmönster i största utsträckningen beror på trender i samhället. Fler konsumenter reser längre bort och påverkas av olika matkulturer, vilket i sin tur påverkar vad de äter på hemmaplan. (Jordbruksverket, 2012). Däremot visar rapporten att trenderna till följd av EU samarbetet och den ökade globaliseringen nu är världsomspännande. Vidare redogör den också för att inträdet har lett till en ökad konkurrensen mellan livsmedelsproducenter vilket har bidragit till ett mer varierat utbud. Vilket i sin tur lett till att konsumenten har fler produktvarianter att välja på i butikshyllorna och fler internationella produkter med fler prissegment för samma typ av vara att ta ställning till (ibid.)

Svenska städer består till mellan 16–36% av privata trädgårdar och de utgör 320 000 ha av Sveriges totala yta. Ungefär hälften av marken anse vara lämplig för odling av mat (Björkman, 2012 s.7). Flera utländska forskningsrapporter har valt att innefatta privat mark för att utläsa i hur stor grad en stad kan vara självförsörjande (Grewal & Grewal, 2012 s.6-9). På en yta om 800 kvm går det att odla en fullgod vegansk kost till en person och ingår animalisk föda behövs ytterligare 2000 kvm (Ullmark, 1999).

Dewaelheyns, Jakobsson och Saltzman (2018 s.207) beskriver att egnahemsträdgården inte är utforskad som del av en urban matproduktion. Vidare beskriver författarna att studier gjorda på stadens odlingskapacitet i Sverige brukar lämna den privat trädgården utanför. Kolonilotter och kollektiva initiativ utgör istället grunden om modernt urbant jordbruk, den privata trädgården brukar studeras i andra kontexter så som biologisk mångfald (Dewaelheyns & Jakobsson & Saltzman 2018 s.207). Forskning har gjorts på hur städer så som New York och Cleveland genom att ta olika typer av mark i staden i anspråk kan bli självförsörjande på frukt och grönsaker, ägg och kyckling samt honung (Grewal & Grewal, 2012 s.6-9). Utgångspunkterna är att människor har saknat tillgång på färsk mat i sitt närområde, att matproduktionen kan öka folkhälsan samt att studera om initiativet kan ge ett ekonomiskt tillskott till den enskilda och stadens ekonomi (ibid.)

Sveriges riksdag har slagit fast att den enskilda samhällsmedborgaren av dem kallad konsumenten är den som lättast kan förändra matkonsumtionens påverkan på klimatet (Larsson, 2015). Dewaelheyns, Jakobsson & Saltzman (2018) menar att den privata egnahemsträdgården har många kvaliteter som mera forskning skulle ge en ökad förståelse för. Vidare föreslår författarna att den privata trädgården erbjuder möjligheter att upprätthålla och förbättra ekologiska och sociala kvaliteter i människors vardag. Genom trädgårdar och trädgårdsarbete kan medborgaren agera och vara del av planerings och miljöprocesser i samhället (Dewaelheyns & Jakobsson & Saltzman 2018 s.207).

Under hösten 2019 började ett virus, Covid-19, sprida sig över jorden som skulle komma att lamslå hela länder och aktualisera frågor kring den lokala strukturens nödvändighet för att tillgodose befolkningens basala behov. I tidskriften *Omvärlden* (2020) presenteras FN:s Livsmedelsprogram, WFP, som upplyser om möjlig matbrist runt om i världen till följd av att länder bygger gränser i spåren av coronaviruset. Oro i världen senast 2008 höjde matpriserna globalt. Samtidigt menar International Food Policy Research Institut, IFPRI, Washington att det inte råder någon brist på livsmedel globalt (Omvärlden, 2020).

Ett sätt att möta en potentiell matbrist i Sverige är en ökad fritidsodling menar Pella Larsdotter Thiel, Omställningsnätverket i en debattartikel i Göteborgs Posten (Larsdotter Thiel et al. 2020). Marken som vi kan odla på i Sverige är också den marken som exploateras i största utsträckning eftersom den ligger stadsnära och därmed är attraktiv för verksamheter och bebyggs med bostäder (Jordbruksverket, 2017).

Egnahemsträdgårdar har historiskt sett innefattat en stor andel grönsstruktur med odling och självförsörjning som huvudinriktning. Som ägare av ett egnahemshus i Malmö och som landskapsarkitekt skapades ett intresse av att undersöka potentialen till att öka matproduktionen i egnahemsträdgårdarna. Åsa Wilke skriver i *Villaträdgårdens historia – ett 150-årigt perspektiv* (2006) om en brytpunkt i svensk mathistoria när egnahemsrörelsen bildades under slutet på 1800-talet fram till 1900-talet. Vidare säger Wilke (2006) möjliggjorde egnahem för mindre bemedlade att förvärva en tomt som rymde både en bostad och mark att odla på. Författaren beskriver rörelsen dels som ett alternativ till att emigrera till följd av svält men även som en reaktion på industrialismens snabba framväxt i städerna, dels som en lösning på urbaniseringens behov av bostäder till den ökande stadsbefolkningen. Egnahemsområdena byggdes utanför tätbebyggt område (Wilke, 2006) och i Malmö uppfördes de på Sveriges högst klassade jordbruksmark (Karlsson, 2013). Tomten var till största del planerad för odling

och trädgårdsföreningar bildades i bostadsområdena för att tillsammans köpa, planera och sköta odlingar och trädgård (Wilke, 2006).

Tanken var inte att trädgården skulle försörja en hel familj ekonomiskt utan ge en ökad självförsörjandegrad av frukt och grönsaker. Några familjer sålde överskott till en lokal leverantör och för några ledde det till att de snabbare kunde betala av egnahemslånet på grund av den extra inkomsten (Sonesson 1929 se Jakobsson, 2018 s. 15).

2.2. Mål och syfte

Målet med studien är att ge en beskrivning av vilken roll privathushållens odling av ätbara grödor kan spela, när det gäller inhemsk matproduktion. Det görs med utgångspunkt i egnahemsrörelsens uppkomst och funktion i områdena Rostorp, Håkanstorp och Johanneslust i Malmö.

Syftet är att skapa en diskussion kring på vilket sätt privathushållens odlande kan bidra till ökad grad av självhushållning, vilket i sin tur kan bidra till minskad matimport och klimatpåverkan.

Det övergripande målet och syftet har brutits ned i följande två frågeställningar. Vilka besvaras, diskuteras och analyseras i texten.

2.3. Frågeställningar

1. Hur används de privatägda egnahemstomterna i områdena Håkanstorp, Rostorp och Johanneslust idag, med avseende på odling av ätbara grödor?
2. Hur skulle odling på privatägd mark, med egnahemsträdgårdar som exempel, kunna användas för att öka graden av självförsörjning i de aktuella områdena?

2.4. Material och metod

De huvudsakliga metoderna är en omfattande litteraturstudie, intervjuer med boende i egnahemsområdena Rostorp, Håkanstorp och Johanneslust samt platsbesök där jag både gått med intervjupersoner samt på egen hand inventerat områdena.

Ryggraden i arbetet består av en litteraturstudie. Sökningarna har först gjorts brett på egnahemsrörelsen och urbant lantbruk. Sedan har en fördjupning av olika begrepp och data bearbetats främst från olika svenska myndigheter. Specifikare och mera riktade sökningar på stadsodling, fritidsodling, matkonsumtion m.fl. nyckelord gav en bredd av artiklar som fördjupat ämnet. Urvalet av referenser är grundat på hur de har refererats till av andra forskare, vilken relevans de har för frågeställningen men också i vilken utsträckning de kan bidra till nya spår inom området urban odling och egnahemsträdgårdarnas potential i synnerhet.

För att få en nutidsorientering i ämnet och frågeställningen valde jag ut några egnahemsområden i Malmö. Områden som ligger på Sveriges bästa jordbruksmark och där Malmö som stad med 2500 ha jordbruksmark i stadens ägo har en stor potential till att verka självförsörjande inom matproduktion. Egnahemsrörelsens syfte och uppkomst har bidragit till valet av områden. Det är intressant att se hur de områdena fungerar idag och hur de boende interagerar. Tidigt intresserade jag mig för Håkanstorp, Johanneslust och Rostorp tre egnahemsområden som ligger bredvid varandra och som har många gemensamma beröringspunkter men som utvecklats olika och som också haft olika förutsättningar. Jag äger ett hus i Johanneslust och är bekant med områdena både som husägare men också för att jag haft ett intresse för 20-30 tals hus hela mitt liv.

Genom platsbesök på egnahemsområdena och i intervjuer med de boende har jag fått en ökad förståelse för egnahemsområdenas utformning och användningen av trädgårdarna idag. Syftet med intervjuerna och platsbesöken är att ytterligare utforska egnahemsträdgårdarnas potential till odling. Jag har gått alla områden gata för gata under 2 dagar och observerat vad trädgårdarna innehåller och hur stor andel av trädgårdarna som utgörs av vad. Under platsbesöken har jag gjort en gåtur (de Laval, S. 1997) och träffat två boende som har varit positiva till intervjuer och med dem har jag pratat om områdena och beskrivit min frågeställning. Vi har tillsammans tittat på deras trädgårdar. Jag har fått inblick i hur föreningarna som startade när områdena byggdes för 100 år sedan fungerar idag och vilken funktion de har. För att nå ytterligare intervjupersoner ställde jag en fråga på Facebook som jag fick hjälp att dela i de grupper som egnahemsområdenas föreningar har. Där fick jag svar från sex boende i områdena, vilka jag har pratat med tre personer. Den sista personen har jag kontaktat eftersom jag kände till att han bodde i området och var sakkunnig inom odling och arbetar på Holma Folkhögskola. Eftersom alla trädgårdar ser olika ut har jag inte ställt samma frågor till alla intervjuobjekt utan valt ut relevanta för just dem genom en semistrukturerad intervju.

Genom att titta på varje tomts innehåll och andelen som utgör odlad mark eller bär och fruktträd har en förståelse för hur trädgårdarna använts skapats. Vilken potential trädgården i området har för matproduktion har uppskattats utifrån analyser av hur tomterna ser ut och vad de innehåller. Platsbesök på egnahemsområdena har gjorts för att ta reda på hur många trädgårdar som har odling och i vilken form. Detta för att undersöka vilken potential som finns idag och vilka ytor som är tillgängliga för odling. Områdenas karaktärer och kringliggande områden har platsbesöken också gett en förståelse för. Liksom vad trädgårdarna utöver grönsstruktur innefattar och varför.

Genom egenframtagna drönabilder som Carl Bromell på Stormfågel gjort har jag fått ett aktuellt fågelperspektiv av området. Kompletterat med karttjänster som GIS och Eniro har jag kunnat mäta och analysera data om områdena. Materialet har jag behandlat som ett stöd till intervjuerna och platsbesöken. Med dem har jag kunnat titta tillbaka på de trädgårdar jag besökt och undersöka dem igen för att ytterligare förstå innehållet, markanvändning och potential.

Bedömningen att även titta på varför Sveriges befolkning odlar och i vilken utsträckning anses relevant för att förstå hur stort intresset för odling är. Det ger även en förståelse för vilken potential som finns i fritidsodlingen.

2.5. Metoddiskussion

En litteraturstudie i kombination med platsbesök och intervjuer har gett en bred förståelse för frågan. Vilka som har tackat ja till att bli intervjuade och vilka vetenskapliga artiklar jag valt att belysa har styrt arbetet i en riktning. För att få ett signifikant svar på hur mycket av tomterna i de tre egnahemsområdena som utgörs av odling skulle jag behöva göra en omfattande enkätundersökning. Eftersom frågeställningen inte har det syftet utan endast vill lyfta frågan om vilken potential som finns inte hur det ser ut idag så ansåg jag att det inte vara nödvändigt att arbeta med denna metoden.

De vetenskapliga artiklarnas verklighetsförankring har sett olika ut från artikel till artikel. Det tycker jag är intressant eftersom frågeställningen jag valt både berör en högst konkret möjlighet till förändring lokalt men också i hög grad en holistisk syn på vad som är möjligt globalt.

2.6. Avgränsningar

Jag har valt att inte beröra andra typer av odling i staden. Arbetet berör inte hur kringliggande effekter så som ökad psykiskt och fysiskt välmående, biologisk mångfald, större variation av inhemskt växtmaterial och odlingens positiva effekter på dagvattenhanteringen skulle påverkas av ökad odling i egnahemsträdgårdar. Avgränsningar har gjorts vad gäller markanalyser och lämpligheten att odla. Även privat mark i stort har avgränsats till att titta på tre områden i Malmö. Vem som skulle vara utförarna av en ökad matproduktion har jag också lämnat för vidare forskning men nämnt att ett intresse på privat nivå finns. Planeringsfrågor när det gäller hur vi utformar bostadsområden i staden och matproduktionens roll i den planeringen har jag nämnt i bisatser men helhetsgreppet kräver en egen uppsats.

3. Resultat och Analys

3.1. Svensk matproduktion och konsumtion ur ett historiskt perspektiv - med framväxten av egnahem som ett exempel.

Avsnittet belyser matproduktion och konsumtion ur ett historiskt perspektiv som ger en inblick i hur maten producerats över tid. Framväxten av egnahemsrörelsen utgör ett exempel, utifrån hur den beskrivs i tidigare forskning.

För 200 år sedan bodde 90 procent av befolkningen på landet och arbetade i stor utsträckning som bönder med egna odlingar som en del av sin försörjning (SCB, 2020). Maten som konsumerades i Sverige fram till långt in på 1900-talet togs fram nära konsumenten och transporterades inte långa sträckor (Larsson, 2015). Jordbruket effektiviserades och utvecklades med början under 1800-talet. Det som tidigare byggde på handkraft och gav arbete åt en stor del av vår befolkning kunde nu göras med maskiner. Nya odlingsmetoder och flera samt effektivare jordbruksredskap ökade skörden. Vilket bidrog till stark tillväxt och möjliggjorde industrialismen i Sverige (Institutet för språk och folkminnen, IFSOF, 2020).

Anna Lindkvist forskare på Umeå universitet beskriver hur industrier etablerade sig i städerna. När jordbrukets effektivisering sökte flera jordbrukare arbete i staden. Inflyttningen ledde fram till en urbanisering av staden. Staden lockade landsbygdens invånare till sig men den växte fortare än vad bostäderna anlades och en oreglerad kåkbebyggelse uppstod i städernas utkanter (Lindkvist, 2007). Vidare skriver författaren att Sverige genomlevde en svältperiod under 1860-talets slut som blev en starkt bidragande orsak till att emigrationen till Amerika tog fart. Emigrationen, industrialismen och urbaniseringen baksidor vara alla bidragande orsaker till att egnahemsrörelsen skapades (ibid.). Åsa Wilke beskriver i *Villaträdgårdens historia – ett 150-årigt perspektiv* att rörelsen startades för att ge ett alternativ till att utvandra. En möjlighet till egen mark med en bostad och odling (Wilke, 2006). En debatt kring bostadsfrågan för mindre bemedlade spirade och under 1900-talets första år som kom att bli en av de största sociala

frågorna i Sverige redan år 1899 tillsattes en egnahemskommitté (Lindkvist, 2007 s. 182, 344). Målet från politiskt håll var att arbetare genom att ha ett eget hem att vårda också skulle bli nöjda i stort i livet (Wilke, 2006). Lindkvist menar att egnahemmets mest centrala kännetecken var att den boende ägde sin fastighet till skillnad från torpen på landsbygden och hyreskasernerna i staden som ofta var tillfälliga lösningar. Skapandet av små egnahemsjordbruk, med finansiering från statliga fonder ses av författaren som en övergång mellan jordbrukssamhället och industrisamhället. Fram till 1908 var egnahemslån enkom för landsbygden men nu blev det även möjligt att köpa tomt och bygga egna hem i staden utanför tätbebyggt område (Lindkvist, 2007 s. 163).

Figur 1. Hundraårigt spaljerat päronträd i Jessica Ågrens trädgård, Elna Jolom, 2020

Wilke (2006) beskriver hur kommunerna köpte upp mark runt innerstaden med målet att erbjuda medelklass och arbetare tomter till rimliga priser och samtidigt kunna styra områdets infrastruktur (Wilke, 2006). För att utnyttja ytan maximalt

var häckar av ätbart växtmaterial och fruktträden spaljerades (se figur. 1) längs väggar men var också del av odlingslotten. På egnahemstomterna togs dagvatten tillvara. Trädgårdsföreningar startades där gemensamma inköp gjordes av fröer och växtmaterial (Wahlström, 1996:2 s.10-14). När egnahem uppstod var kunskapsspridning om odling för att bygga upp en egen tomt en rörelse med tidningar och böcker som kunskapsspridning (Wilke,2006). Idag tillskansar sig odlingsintresserade sin kunskap via internet. Bland annat är den största svenska bloggen Sara Bäckmos om odling. Även Farbror grön erbjuder gratis en plattform för kunskap kring odling.

Under 1950-talet började Sverige att arbeta upp en högre välfärd hos hela sin befolkning och idag har Sveriges befolkning i stort tillgång till de basala behoven till följd av vårt sociala skyddsnät och samhällssystem. Under funktisperioden var trädgården en rekreativ plats och gräsmattans intåg och dominans i trädgården uppkom (Wilke, 2006). Varken pga. av svält eller nöd behövde svensken nu odla sin egen mat, allt gick att köpa. Vår roll som producent av vår egen mat förändrades och vi blev mer och mer konsumenter. Undantag från den generella bilden som ges här fanns men flertalet svenskar följde trenderna. Först som konsument i vår närmiljö därefter även nationellt och globalt. För att idag vara en del av en världshandel.

Idag bor 85 procent av Sveriges befolkning i städer (SCB, 2020) som är beroende av en import av varor för att tillgodose konsumtionskraven (Grewal & Grewal, 2012). Grewal och Grewal (2012) beskriver att en import av varor som fraktras från andra sidan jorden ger en klimatpåverkan och koldioxidutsläpp som följd. Författaren skriver att i framtiden spås fler människor vara bosatta i urbana miljöer. För att möta ett ökat behov av mat och samtidigt minska utsläppen som konsumtion av importerade och transporterade livsmedel ger har författarna undersökt flera amerikanska städers förmåga att vara självförsörjande på utvalda livsmedel. De kom fram till att det är möjligt men att det skulle kräva att beslutsfattare, planerare och den offentliga sektorn engagerade sig och avsätter tid på att omvandla och peka ut områden till odlingsplatser. Fördelarna för människors hälsa, den lokala och globala miljön och den lokala ekonomi och samhälle skulle kunna uppväga kostnaderna (ibid.)

3.2. Matproduktion och konsumtion i ett nutida perspektiv - med fokus på fritidsodling i svenska privathushåll.

I det här avsnittet diskuteras matproduktion och konsumtion i ett nutida perspektiv, med fokus på utbredningen av privathushållens fritidsodling i Sverige.

Konventionell storskalig odling står för den största andelen av Sveriges matproduktion. Jordbruket sysselsätter 171 400 svenskar på 63 000 lantbruk. På 1970-talet var andelen det dubbla. Trots det har produktionen i Sverige ökat (Jordbruksverket, 2020). I Regeringens handlingsplan för livsmedelsstrategin anges att den ekologiska produktionen ska öka till att omfatta 30 procent av (den odlade) jordbruksmarken till 2030 och att det ska finnas 60 procent ekologiska produkter i dagligvaruhandeln samma år. I stort ska Sveriges totala matproduktion öka, säger Johan Wallander miljösamordnare på Jordbruksverket (2020). Det finns en hel del självhushållare men främst odlar den privata aktören en liten del av den mat som hushållet konsumerar (Jordbruksverket, 2013). Flera innovativa initiativ pågår både från företagshåll och inom stadsplanering men de utgör ännu så länge en liten del av den totala produktionen. Fritidsodlingen som hushållens odling kallas producerar 700 000 ton mat per år, av kapaciteten tas 1/5 del till vara. Jordbruksverket har gjort omfattande analyser av svenska folkets odlingsvanor och en statistikrapport från 2013 visar att över 50 procent av alla hushåll och 75 procent av de som bor i villa odlar någon form av ätbara växter (Jordbruksverket, 2013).

Jordbruksverkets beräkningar på totalkonsumtionen av produkter som är odlingsbara i våra trädgårdar visar att av 1 500 miljoner kg som produceras årligen är 130 miljoner kg odlade av fritidsodlare, vilket utgör ca 9 procent av den totala konsumtionen (Jordbruksverket, 2013). Odlarna själva uppskattar sin självhushållning till 16 procent (ibid.). Lise-Lotte Björkman har gjort en avhandling om fritidsodlingens utbredning med bland annat SLU som samarbetspartners och kommit fram till att om hela den tillgängliga trädgårdsytan var odling skulle fritidsodlingen kunna producera 10 miljoner ton grönsaker och bär vilket räcker till 4,6 miljoner människor (Björkman, 2012 s.29). Vidare skriver författaren att när miljöfrågor och klimatfrågor tar mera plats i vår vardag ökar också intresset för odling och självhushållning. Idag utgör fritidsodlarnas potentiella odlingsmängd 700 000 ton ätliga grödor av främst äpple, bär, potatis, rabarber. En del grödor odlas i större utsträckning i privata trädgårdar än i kommersiell odling.

Av den yta som är odlingsbar på privat tomtmark är ca hälften i städer och hälften på landsbygden. Många som odlar har perenna bärbuskar, fruktträd och örtekryddor som bas. Även sparris och sallad är vanliga att odla. Hälften av landets trädgårdsägare komposterar och därmed finns ett initiativ till en cirkulär odlingsgrund (Björkman, 2012 s.36). Björkman beskriver kapaciteten som finns och går att utveckla på den odlingsmark som finns i privata trädgårdar som en stor tillgång att utvärdera och utveckla. Hon lyfter också bieffekterna av att odla som kommer samhället och naturen till gagn (ibid.). Många kommunala och i staden uppkomna odlingsinitiativ bygger på att odlingen är ett verktyg för att lösa andra samhällsfrågor så som integration. Johannes Wätterbäck som driver *fabrorgrön*, en digitalplattform för odling, menar att många bieffekter kommer gratis med att odla och ser odling som samhällsförändrande (Wätterbäck muntl. 2020).

Trädgårdsskötsel överbryggat sociala, ekonomiska och kulturella hinder och samlar människor i alla åldrar och från alla bakgrunder (Patel, 1992:7-8).

I Rapporten *fritidsodlingens utbredning i Sverige* framtagen av Jordbruksverket från 2013 har Sveriges privatodlare kartlagts i syfte att ge en kvantitativ uppfattning av aktiviteten. Den totala trädgårdsytan i Sverige uppgår till 320 000 ha och ungefär hälften av den anses ha bra förutsättningar för odling. Av Sveriges befolkning bor 4,6 miljoner invånare i bostäder med tillgång till trädgård. Läger man till fritidshus, kolonilotter och annan mark så beräknas 6,6 miljoner invånare dvs 70 procent av befolkningen ha tillgång till odlingsbar mark (Jordbruksverket, 2013). I samma rapport framgår att från mars – oktober lägger över 60 procent av Sveriges hushåll 1- 4 timme eller mera på fritidsodling per vecka. Rapporten redovisar också svar på påståendet kring odling och de visar att personer som bor i regioner i Sverige som har ett mer fördelaktigt odlingsklimat så som Skåne, i större utsträckning svarar att odling är kul att sysselsätta sig med. Undersökningen visar stora skillnader i odlingsintresse utifrån hur och var de svarande bor. Där de som bor med tillgång till mark har ett större odlingsintresse (ibid.). Samma rapport visar att intresset för odling finns även om utövaren inte är del av ett socialt sammanhang, odling sker med eller utan sociala relationer. Ett av de starkaste argumenten för den egenodlade maten är att den ger mer smak. Att en egen odling sparar pengar håller intervjupersonerna inte med om. Över en tredjedel av de tillfrågade i rapporten menar att kunskap om odling är viktig för att lyckas med sin odling (ibid.)

Urbaniseringen spås fortsätta i Sverige och andra länder. Enligt Jordbruksverket (2017) exploateras jordbruksmark i Sverige främst för att bygga bostäder på med ca 700 ha per år. Rapporten visar också att den största exploateringsgraden sker i Skåne (Jordbruksverket, 2017). Samma område som Ann-Marie Karlsson vid Jordbruksverket i diagram visar som en av den bästa jordbruksmarken i världen

(Karlsson, 2013). David Ivarsson (2016) visar en sammanställning från fastighetskontoret i Malmö gjord 2015 där kommunen identifierade 53 ha mark i Malmö innerstad som lämpas för odling. Vidare beskriver författaren att Malmö stads totala andel åkermark som ägs av kommunen utgör 2 600 ha (Ivarsson, 2016 s. 18). Petra Bengtsson på Malmö stad menar att deras ambition är att växa inåt och nyttja den redan exploaterade marken som tidigare varit industrier bland annat (Bengtsson, muntl. 2020). Trots det så exploateras jordbruksmark i Skåne mest i hela landet. Egnahemsträdgårdarna som är privat mark är historiskt sett utpekade för att användas för odling. Idag finns någon form av ätbara växter i varje trädgård.

I en global och ekonomiskt styrd värld är det många faktorer som spelar roll då vi bygger vår lokala matproduktion. Faktorer som Wallander (2020) tar upp är att vi importerar mycket pga. att det i grunden är tuff konkurrens eller att vi inte kan producera vissa varor i landet alls eller i tillräcklig mängd. På kött skulle vi kunna vara självförsörjande, men konkurrens med framför allt lägre priser gör att vi idag inte är det. Den jordbruksmark som används idag är den som lantbrukarna bedömer vara lönt att odla. All jordbruksmark kommer inte att användas i Sverige oavsett miljömål eller de globala hållbarhetsmålen, då vissa åkrar ger så låg skörd att det inte är lönt att odla upp dem på konventionellt vis. Dessa marker planteras endera igen med skog eller så ligger de i träda berättar Wallander (2020) vidare. När det gäller politiska mål om livsmedelsproduktionen så finns det inte några sådana, annat än att det i den av riksdagen beslutade livsmedelsstrategin anges att den svenska livsmedelsproduktionen ska öka (Wallander, muntl. 2020)

Naturvårdsverket skriver att de svenska hushållens klimatpåverkan till följd av konsumtion av livsmedel tillverkade i Sverige har minskat med 30 procent sedan 1993. Samtidigt har utsläppen till följd av livsmedelsproduktion till Sverige som sker i andra länder ökat med mer än 80 procent. Det innebär att Sveriges klimatpåverkan för livsmedelsproduktionen är över dubbelt så stor i andra länder. Hushållens livsmedelskonsumtion utgjorde 16 procent av Sveriges konsumtionsbaserade utsläpp år 2017 (Naturvårdsverket, 2020). För att uppnå en hållbar konsumtion föreslår i rapporten *Hållbara konsumtionsmönster* framtagna av Naturvårdsverket av Jörgen Larsson (2015) två huvudvägar, att reglera utbudet på marknaden genom att ställa krav på produkternas framtagning och kvalitet samt att genom reglering i pris mellan olika varor ge den som ger minst koldioxidutsläpp fördelar som styr konsumentens val (Larsson, 2015). Författaren förklarar vidare att om utsläpputrymmet som satts som mål ska kunna uppnås krävs att varje person förbrukar mindre än 2 ton koldioxidekvivalenter per år vilket är lägre än 80 procent av vad som släpps ut per person i Sverige idag. Sverige har förbundit sig till att vara helt koldioxidutsläppsneutralt 2045 vilket är

det som krävs för att nå klimatmålen som får den globala uppvärmningen att bromsas. Därefter ska negativa utsläpp eftersträvas, att naturen ska kunna ta hand om mer koldioxid än vi släpper ut (ibid.). För att nå målen har Riksdagen antagit ett klimatpolitiskt ramverk som beskrivs som den viktigaste klimatreformen i svensk historia med syfte att ge långsiktiga förutsättningar för samhälle och näringsliv att göra omställningarna som krävs för att lösa klimatutmaningen (Riksdagen, 2020).

Urban odling definieras som produktion av grödor i urbana och förortsområden till staden och ses idag som en viktig aktivitet trots flera begränsningar som påverkar dess expansion. Godfrey Hampwaye skriver att urbant odlande är en gammal företeelse medans stadsutvecklingen för odling är en relativt ny företeelse. Vidare beskriver författaren att det 2013 fanns 200 miljoner bönder verksamma i urbana områden och de försåg 700 miljoner människor med mat Världen över. Olika globala kriser framhålls av Hampwaye (2013) som anledningen till att det urbana lantbruket växer (Hampwaye, 2013). Mougeot menar att urbant lantbruk funnits så långt tillbaka som begynnelsen av urbaniseringen (Mougeot, 2006).

Hampwaye beskriver att det urbana lantbruket inte i någon stor utsträckning bidrar till matproduktionen (Hubbard & Onumah, 2001 se Hampwaye, 2013) och att den låga matproduktionen i städerna beror på tillgången på mark och den mark som finns att bruka oftast är små markbitar som inte ger stor skörd (Tevera, 1996 se Hampwaye, 2013).

3.3. Odlingspotential i privatägda trädgårdar - med fokus på egnahemsträdgårdar i Rostorp, Håkanstorp och Johanneslust

I detta stycket ges en beskrivning av odlingspotentialen i egnahemsträdgårdarna fram baserad på tidigare forskning inom området, genom platsbesök och intervjuer med boende i de tre undersökta områdena.

Anna Jakobsson (2018) menar att den privata trädgården har många kvaliteter som mera forskning skulle ge en ökad förståelse för. Den privat trädgården lämnas utanför i studier gjorda om stadens odlingskapacitet. Vidare föreslår hon att den privata trädgården erbjuder möjligheter att upprätthålla och förbättra ekologiska och sociala kvaliteter i människors vardag. Genom trädgårdar och trädgårdsarbete kan medborgaren agera och vara del av planerings och miljöprocesser i samhället (Jakobsson, 2018). Kolonilotter och kollektiva initiativ

utgör istället grunden om modernt urbant jordbruk medans den privata trädgården brukar studeras i andra kontexter så som biodiversitet och biologisk mångfald (ibid.). Mellan 16–36% av de svenska städerna består av privata trädgårdar och de utgör 320 000 ha av Sverige totala yta. Ungefär hälften av marken anse vara lämplig för odling av mat (Björkman, 2012). Egna hem ritades för att rymma självhushållning på bär, frukt och grönsaker (se figur.2) samt kött från mindre djur. Marken var jordbruksmark i stadens utkant och människorna som befolkade husen kom från landsbygdens lantbrukssamhällen med kunskap om odling. Tomternas storlek varierar men är ofta mellan 500 – 1200 kvm stora.

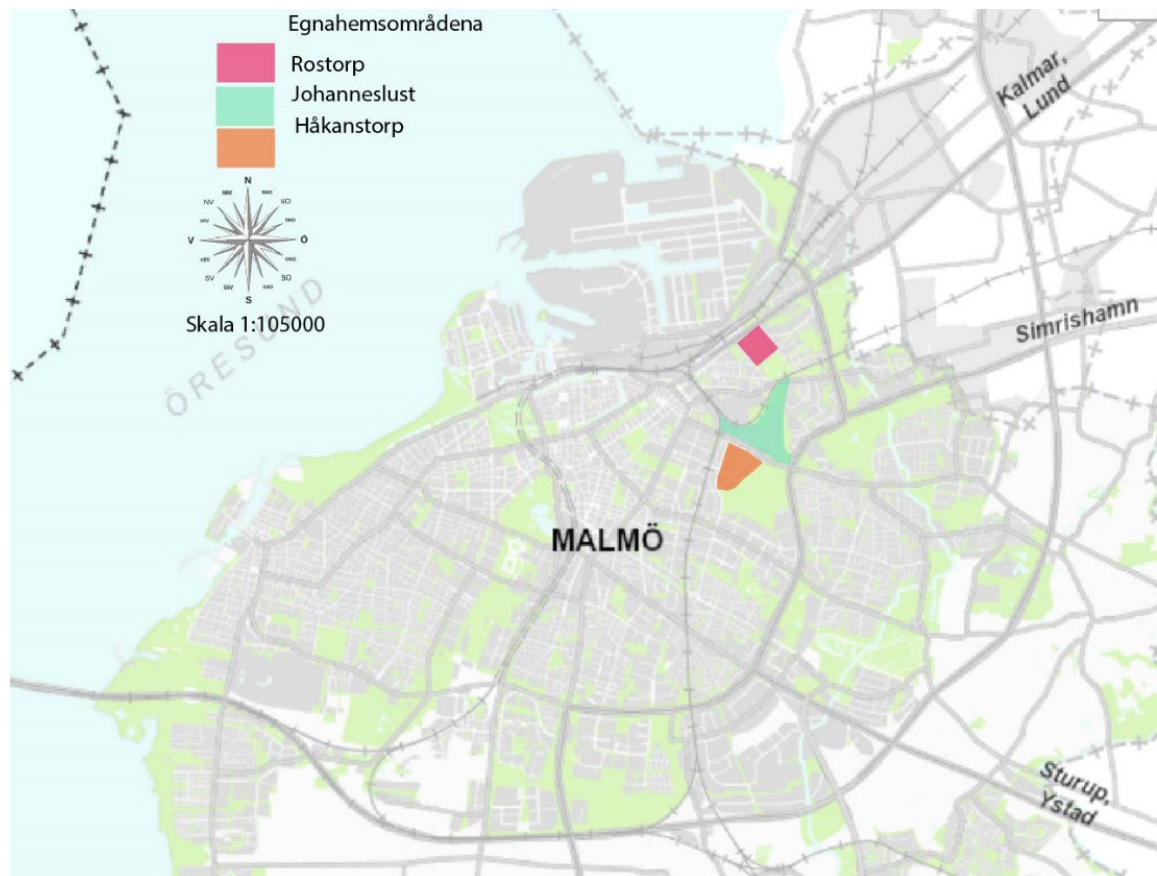
Trädgården i allmänhet och den ätliga trädgården i synnerhet förverkligade och realiserade avsikten med den svenska så kallade egnahem i början av 1900-talet. Avsikten med ett eget hem var att förena familjer, minska utvandringen, tillmöjliggöra en viss självständighet, ett socialt välbefinnande och att etablera självförsörjning bland de mindre ekonomiskt bemedlade i både stadsområden och på landsbygden (Jakobsson, 2018 s.14).

Mari Wahlström skriver att trädgårdarna var planerade och det fanns förslag både på hur husen och trädgårdarna skulle utformas (Wahlström, 1996:2). Husens storlek bestämdes av den totala tomtens yta och skulle ligga ca 4 meter från tomtgränsen så att husen uppfattades som friliggande och gatan utgjorde ett grönt stråk (se figur 4.). Tomten var till 50 procent trädgårdsland (se figur 3.). Jordens kvalitet avgjorde placeringen av trädgårdslandet. Höns och kaniner var också en del av egnahemsträdgårdens innehåll. Många tidskrifter om den egna trädgården beskriver dess nytthet för kropp och själ. Framförallt blev den egna odlingen ett tillskott till hushållets ekonomi och var primärt inte avsedd att säljas. Främst odlades rotfrukter, potatis och lök, bärbuskar och fruktträd. För att utnyttja ytan maximalt var häckar av ätbart växtmaterial och fruktträden spaljerades längs väggar. De var också del av trädgårdslandet. På egnahemstomterna togs dagvatten tillvara. Trädgårdsföreningar startades och man gick ihop i gemensamma inköp av fröer och växtmaterial (Wilke, 2006).

När människor engagerade sig i landskapet fysiskt, mentalt och socialt genom att odla trädgårdarna (och äta trädgården) skapade det en stark känsla av plats, syfte och mening som bidrog till upprättandet av identitet och en koppling till landskapet (Ingold, 2000)

Dewaelheyns, Jakobsson och Saltzman (2018) beskriver egnahemsträdgårdarna och hur det var planerade som en katalysator för den sociala strukturen som gjorde det möjligt för människorna att umgås och spegla sig själva i andra. Egnahemsområdena var planerade med låga staketet vilket gjorde det lätt för människor att utbyta erfarenheter. Designen stärkte den sociala sammanhållningen och platsbundenheten. Författarna resonera kring trädgårdens roll i olika sociala frågor. En aspekt som de menar är av intresse för modern stadsplanering idag till följd av urbanisering och förtätning i städer (Dewaelheyns & Jakobsson &

Saltzman, 2018 s.207). Jakobsson och Dewaelheyns (2018) diskuterar hur erfarenheter dragna från de privata trädgårdarnas från början av 1900-talet är en resurs. Författarna menar att det ger ett underlag för hur vi kan arbeta med hållbar stadsutveckling idag.

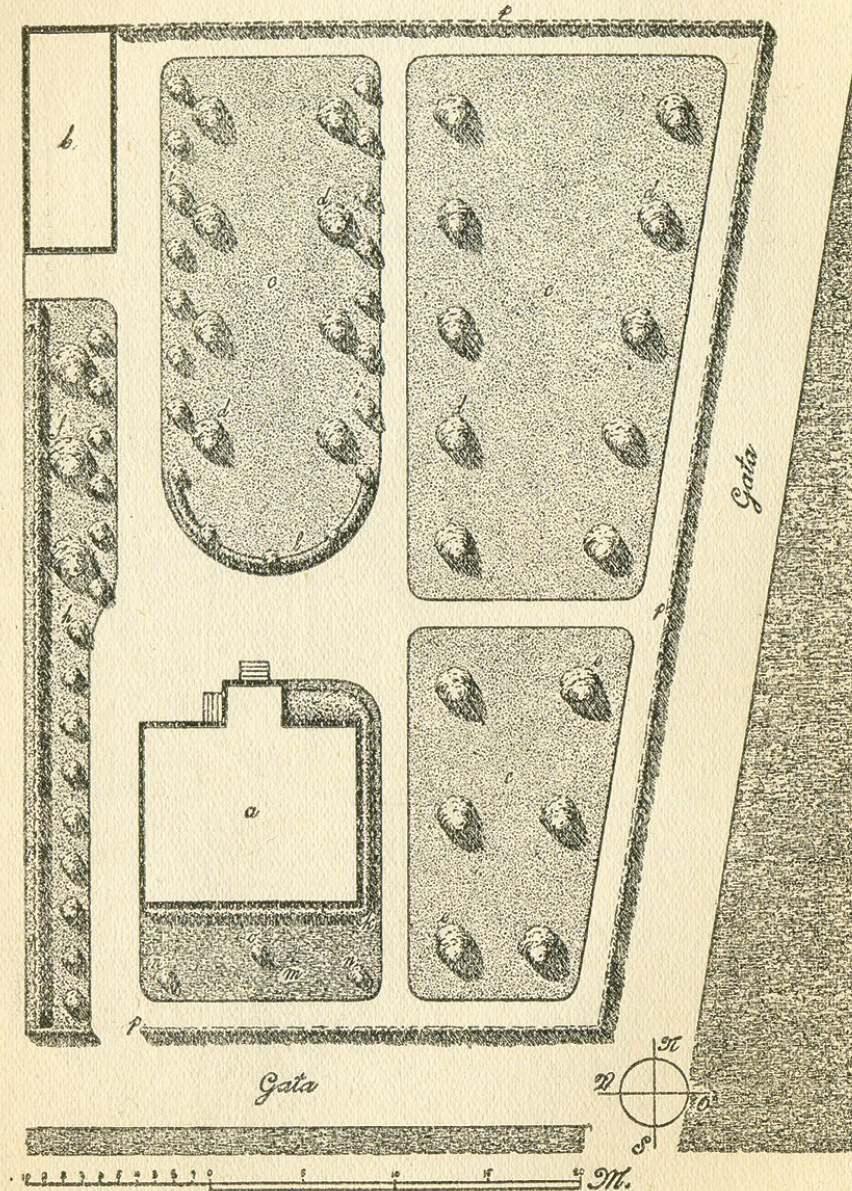

Figur 2. Karta över Malmö Kartunderlag Malmö stad, 2020. Bearbetning Elna Jolom.

Platsbesöken vid över 400 tomter i tre områden (se figur 2.) visar att alla har någon form av matproducerande del i sin trädgård. Ungefär 30 procent har både grönsaksodlingen, bär och frukt i sin trädgård, andra har en utformning med sten och hårdgjorda ytor som skulle kräva mycket arbete för att beredas för odling. Uppskattningsvis har Rostorp, 6 ha, Johanneslust, 5,2 ha och Håkanstorp, 4,8 ha privat mark som skulle kunna användas för odling. Utseendet på trädgårdarna har förändrats med bilens intåg i människors vardag. En större andel av tomterna är hårdgjorda med en eller i vissa fall två parkeringsplatser på tomten. Trädgårdens funktion från 50-talet var primärt en rekreativ plats då tog gräsmattan en stor plats något som lever kvar i flertalet trädgårdar. Barnens fria lek och behov tar också ett större utrymme mest iögonfallande är en studsatta i varje trädgård.

Plan av ett »egna hem» vid Eskilstuna.
(Meddelad av länsträdgårdsmästaren A. Salström.)

Förklaring.

a. = bostad, b. = vedbod, c. = land för rot- och grönsaker, smultron m. m.,
d. = dvärgäppleträd, e. = körsbärsträd, f. = plommonträd, g. = hallonlist,
h. = vinbärbuskar, i. = krusbärbuskar, k. = blomsterrabatt, l. = blomster-
rabatt med stamformiga vinbär som paradörer, m. = gräsplan, n. = stam-
rosor, o. = stamsyren, p. = hagtornshäck.

Figur 3. Plan av en egna hemsträdgård i Eskilstuna ur "Egna hemsträdgården" av Gustaf Lind 1918. Bilden visar på en egna hemstomts förhållande mellan bebyggelse och odlade delar. Samma förhållande var rådande vid planering av områdena i Malmö.

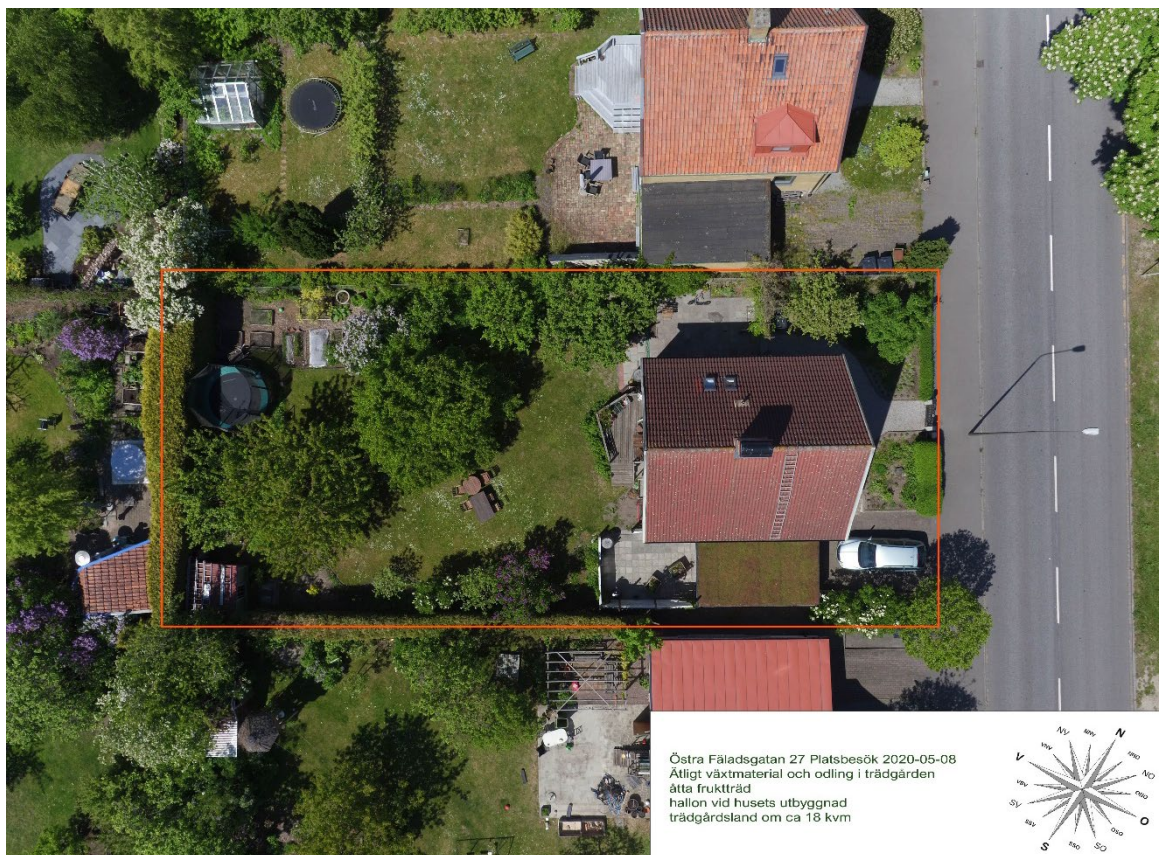
Många av fruktträden är gamla och säkert något som levt kvar från byggåren på 1900-talets början. Flera tomter hade grönsaksland som höll på att anläggas eller som kändes nyanlagda (se figur 5). En anledning kan vara att det ske ett ägarbyte i områdena till följd av att en homogen grupp av boende nu har vuxna barn och andra behov än boendet erbjuder. De nya ägarna är barnfamiljer och deras odlingsintresse har styrt att det har köpts hus i området. Det flesta odlingsytor är i pallkragar (se figur 6). Nyinköpta plantor och nyplanterade träd fanns på många tomter. Även små 6 kvm växthus fanns på ca 20 procent av tomterna.

Figur 5. Nyanlagt trädgårdsland i Johanneslust. Foto: Elna Jolom
Figur 6. Ett exempel på en trädgård med merparten hårdgjorda material. Foto: Elna Jolom

Det outnyttjade utrymmet som finns kvar på tomten när alla huskroppar, hårdgjorda ytor och rabatter är borträknade ger 30-40 procent kvar att nyttja för odling. Det är gräsmatta eller i vissa fall trädäck på de ytorna. De hårdgjorda ytorna kan också användas som odling men kräver mera förarbete för att fungera. Flera av odlingarna var placerade på skuggiga lägen på tomten och många av fruktträden var inte klippta årligen båda sakerna påverkar mängden skörd odlaren för ut. Under platsbesöken kan jag utläsa att flera av de boende har ett trädgårdsintresse. Några trädgårdar ser helt övergivna ut. Andra följer nya ideal och består mestadels av sten och hårdgjorda ytor (se figur 6). Trädgården är idag främst en rekreativ plats med flera fruktträd som har stått på platsen från det att huset byggdes.

Figur 7. Cecilia Sjöös tomt av Stormfågel AB, 2020.

Cecilia Sjö boende i Rostorp berättar att de köpte huset för trädgårdens fantastiska päronträd. Hon odlar i trädgården som ett sätt att få grönsaker hon inte kan köpa. Det är samtidigt ett sätt att koppla av när barnen leker i trädgården. Hon arbetar aktivt med att göra trädgården blommande året runt för att gynna pollination och insekter. Den innefattar både gamla och nyplanterade fruktträd, rabarber och bärbuskar.

Figur 8. Cecilia Sjöös tomt men Pärönträdet i förgrunden och gräsmattan som täcker stora delar av tomten.

Stora delar av tomten är gräsmatta (se figur 7 och 8). Cecilia beskriver hur Sara Bäckmo var ingången till hennes odlande för att hon ger så enkla instruktioner och gör odlandet på en nivå som går att hantera. Cecilia har funderat på hur enkelt det är att med en egen trädgård utöka odlingen och menar att om hon arbetade kortare dagar skulle tiden användas i trädgården. Hon och flera i område delar med sig av det som trädgården ger. Mest är det frukt och bär som delas till arbetsplatser, idrottsträning och vänner. Rostorps egnahemsförening har en Facebooksida där medlemmarna delar med sig av det som de har för mycket av. Att låta någon annan, privat eller företag odla i hennes trädgård eller ta tillvara överskottet vill hon inte. Kontrollen över den egna trädgården är viktig (Sjöo muntl. 2020).

Flertalet intervjuade ger en bild av den trygghet och de möjligheter den egna trädgården ger som en lösning på att skala upp familjens egna odlande. Cecilia menar inte att de behöver odla mer just nu. Petra Metz odlar inte alls i år. Jessica Ågren ser framemot att utöka sin odling men det är första året i huset. Hon hade tidigare kolonilott och lägenhet. Cecilia berättar om en boenden i området som till

följd av Covid-19 förlorat jobbet och för att skapa en sysselsättning valt att odla på en markbit som arrenderas av Malmö stad. Cecilia beskriver hur boende i området nu kan boka grönsaksleveranser som kommer till dörren med cykel.

Figur 9. Nils Lindblads tomt av Stormfågel AB, 2020.

Nils Lindblad boende i Rostorp tror att en kollektiv matproduktion med andra aktörer i trädgården skulle vara svårt att åstadkomma. Menar att med egnahemsföreningen och de ytor som finns runt omkring de privata trädgårdarna så som rostorpsplanen skulle odling till flera kunna ske. Vilket beskriver han vidare skulle ge en delad kunskap, inspiration och leda till att flera började odla i sina privata trädgårdar. Föreningen fungerar redan som en plattform där alla delar med sig av de som finns. Båda som jag intervjuat i Rostorp menar att viljan att dela med sig av allt ätbart är stor. Nils berättar vidare att tomten till huset han bor i hade tidigare 27 fruktträd på en yta om ca 592 kvm (se figur 9). Cecilias trädgård är 720 kvm och innefattar idag 7 fruktträd. Generellt är tomterna i Rostorp störst av alla i de områden som jag studerat. Föreningen i Rostorp är aktiv och har 276 tomtägare. Den har funnits i 100 år och genom den kan föreningens medlemmar låna saker som skulle vara dyra i inköp och sällan användas av den enskilda markägaren.

Figur 10. Petra Metz tomt av Stormfågel AB, 2020.

I Håkanstorp och Johanneslust ser upplägget med en förening likadant ut som i Rostorp och man delar med sig på samma sätt. Här är tomterna mindre (se figur 10) och utrymmet känner husägaren Petra Metz begränsar möjligheten till att låta andra odla i sin trädgård om man inte själv nyttjar den. Men att hjälpas åt gör de i stor utsträckning. När jag förslår att man kan använda de gräsytor som finns i området längs huvudgator blir alla jag intervjuade positiva till att använda och diktera markerna och med det kommer flera förslag på hur de boende vill förändra sin del av Malmö framöver. Alla som intervjuades har valt sina hem utefter trädgårdens positiva bidrag till boendemiljön och alla odlar utom en. Detta året har Petra Metz valt att inte odla men beskriver att hon redan saknar det och diskuterar med en granne hur hon kan åstadkomma en odlingsplats då hennes land nu är en insådd blomsteräng.

De som deltagit i intervjuer från områdena verkar medvetna om olika klimatproblem, behov och matkvalitet. Vi resonerar kring föreningens stryka och egnahems potential och många av de boende ser ytorna som små och tiden som knapp för att lägga på odling. När jag intervjuar Johannes Wätterbäck som driver *fabrorgrön* beskriver han att på ytorna som finns i en privatträdgård kan en familj

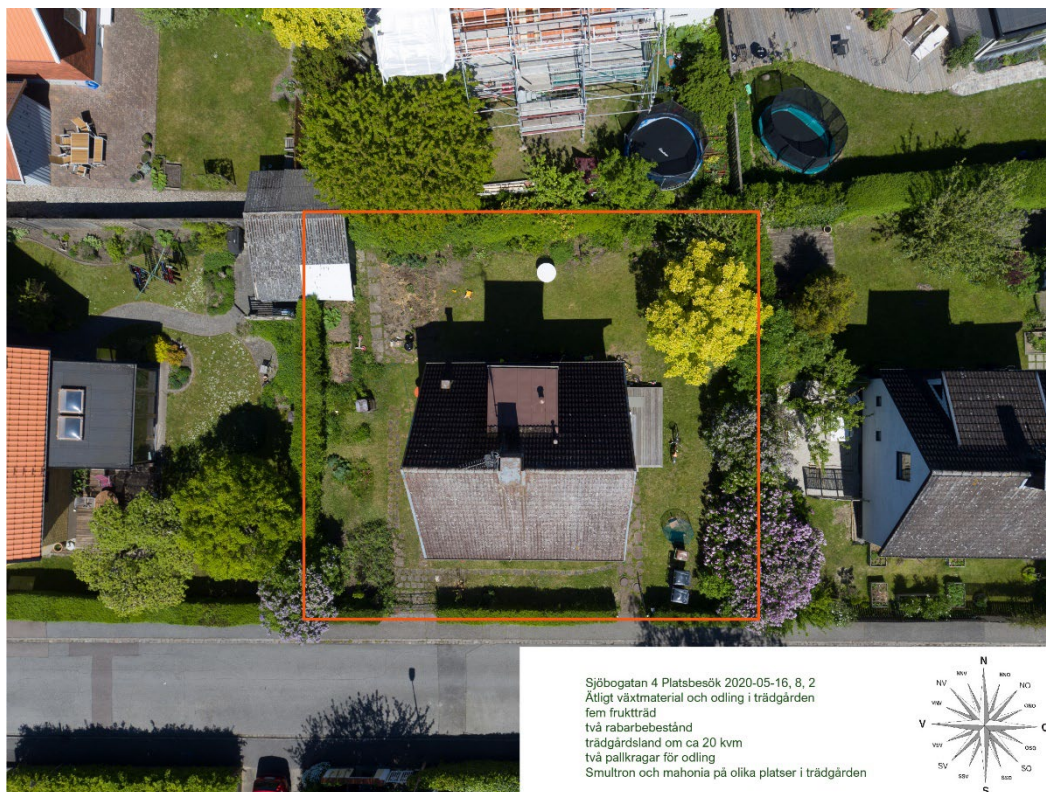
med kunskap och vilja av odling skapa ett gott tillskott på näringsrik, färsk mat. Han odlar saker de upplever att de inte kan få på annat håll. Det är viktigast för honom att odla de som ger mest smak, värde och som familjen tycker om att äta. Basvaror som smakar likadant odlat av andra köper han. Vi pratar om vad man odlar och vad som är lätta att bygga upp perenna så att allt inte behöver byggas upp varje år. Johannes har odlat sedan han var 21 år och har idag 30 års erfarenhet av stadsodling (Wätterbäck muntlig. 2020). De anledningar som de intervjuade anger för att odla är, ett intresse, att maten smakar mera än den köpta, att det är rekreativt och kul.

Figur 11. Markus Lindgrens tomt av Stormfågel AB, 2020.

Markus Lindgren boende i Håkanstorp informerar mig om området och hans trädgård genom en gå-tur intervju (de Laval, 1997). I trädgården finns fruktträden bevarade mitt i gräsmattan och den påminner mycket om gamla planer från anläggandet av egna hem. Lindgren beskriver att hans bror har tagit hand om träden och beskurit dem regelbundet. Trädgården ger långt mera än deras hushåll använder och de ger bort allt överskott. Han är den enda som ställer sig positiv till att ha en ambulerande trädgårdsmästare som producerar mat i sin privata trädgård. Lindgrens trädgård är bland de största jag besökt 732 kvm (se figur. 11). Han och familjen har delat bostad med sin bror med familj i 25 år.

Elina Bromell bor i Johanneslust (se figur. 12) och jag har följt med på gå-tur (de Laval, 1997) under en dags trädgårdsarbete. Varje år gör de en trädgårdsdag då vänner och familj kommer och tar hand om trädgården. I år planterades 4 fruktträd och ett trädgårdsland om ca 16 kvm anlades. Elina är utbildad trädgårdsmästare och har drivit ett grönsaksodlingsföretag. Hon har erfarenhet av att kommersiellt driva företag inom livsmedelsproduktionens, odlandet har hon kvar på en hobbynivå. Innan nyplanteringen hade trädgården rabarber, hallon, ett äppelträd och smultron. När Elina flyttade dit för 3 år sedan Inga som var äldre bott där ensam i flera år och mycket i trädgården hade kommit in självsått så som mahonia m.fl. ätliga växter som fortfarande finns kvar i häckar .

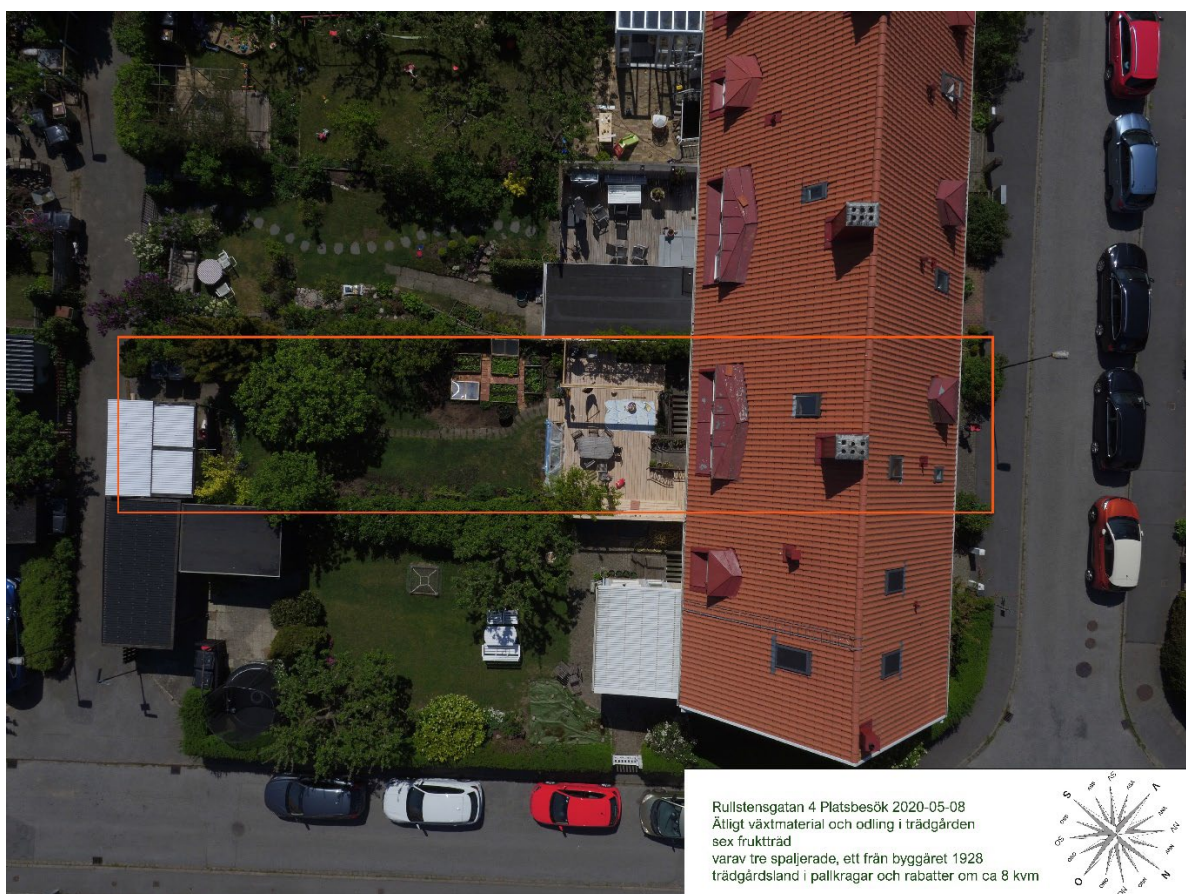
Figur 12. Elina Bromells tomt av Stormfågel AB, 2020.

Jessica Ågren har bott i Johanneslust i snart 1 år hon hade tidigare en kolonilott men har nu börjat odla i den egna trädgården. Tomten är ca 260 kvm (se figur 15). Intresset för odling är tydligt när jag bjuds in att vandra i trädgården. Ett gammalt spaljerat träd har fått sällskap av flera ny (se figur 14). Hon berättar att hon ville komma igång fort med odling och såg då pallkragar som ett snabbt sätt att göra det (se figur 13). I samtal med Jessica berättar hon om ett naturintresse och att hon ofta besöker olika platser på grund av de värde de har i naturen. Liksom flera jag pratat med skulle hon vara mera i sin trädgård och odla om hon arbetade mindre (Ågren muntl.2020).

Figur 13. Pallkragar i en odlingsyta på Jessica Ågrens tomt. Figur 14. Spaljerade träd. Foto Elna Jolom

Figur 13. Jessica Ågrens tomt av Stormfågel AB, 2020.

4. Diskussion

I följande diskussion och slutsats kommer studiens resultat att diskuteras, utifrån de frågeställningar som besvaras i studien.

Målet med studien är att ge en beskrivning av vilken roll privathushållens odling av ätbara grödor kan spela, när det gäller inhemsk matproduktion. Det görs med utgångspunkt i egnahemsrörelsens uppkomst och funktion i områdena Rostorp, Håkanstorp och Johanneslust i Malmö.

Syftet är att skapa en diskussion kring på vilket sätt privathushållens odlande kan bidra till ökad grad av självhushållning, vilket i sin tur kan bidra till minskad matimport och klimatpåverkan.

Uppsatsen huvudsakliga frågeställningar:

- Hur används de privatägda egnahemstomterna i områdena Håkanstorp, Rostorp och Johanneslust idag, med avseende på odling av ätbara grödor?
- Hur skulle odling på privatägd mark, med egnahemsträdgårdar som exempel, kunna användas för att öka graden av självförsörjning i de aktuella områdena?

Egnahemsrörelsen skapades som ett initiativ mellan företag, privatpersoner och samhället i en rörelse för att gemensamt ta steg mot att nå ett mål. Idag står vill alla inför samma frågor att lösa och egnahemsrörelsen sätt att lösa problemen för 100 år sedan kan var en modell för att lösa matförsörjningen och minska klimatpåverkan. Precis som Anna Jakobsson beskriver är egnahemsträdgården och dess potential att bidra till en urban odling väldigt lite undersökt. När jag sökte på egnahem för att hitta vetenskapliga artiklar finns det antingen bara handböcker eller Jakobssons forskningsrapporter. Iakttagelser under platsbesök och svaren från intervjuerna att många andra saker såsom att använda trädgården som ett vardagsrum de rekreativa värdena står över intresset av att odla i en större omfattning .

Genom att undersöka förutsättningar för odling i egnahemsträdgårdar i Johanneslust, Håkanstorp och Rostorp i Malmö. Har en förståelse för egnahemsträdgårdarnas utseende och funktion i dag skapats. Genom att titta på dess uppkomst och syfte historiskt har en ökad förståelse getts till vilka förutsättningarna för matproduktionen trädgårdarna har idag. De har en historia av att innefatta matproduktion och de är uppförda på Sveriges bästa jordbruksmark (Karlsson, 2013). De utgör en brytpunkt mellan stad och landsbygd.

4.1. Hur används de privatägda egnahemstomterna i områdena Håkanstorp, Rostorp och Johanneslust idag, med avseende på odling av ätbara grödor?

I detta stycket redogörs för de slutsatser som studien gett med avseende på hur egnahemsträdgårdarna används idag. De ställs mot den forskning som finns på området.

Resultatet av studien och analysen visar att det finns en stor potential till att öka odlingen av ätbara grödor i egnahemsträdgårdarna i de tre studerade områdena. Redan idag har merparten av trädgårdarna någon form av matproduktion och i många fall är det fruktträd som etablerats i trädgårdarna redan när husen byggdes runt 1920. I vilken omfattning odlingen kan öka beror i hög grad på vem som nyttjar trädgården och dennas intresse, hur mycket tid personen kan lägga samt varför odlingen är en prioritering.

Med hjälp av att mäta och studera tomterna via Eniros karttjänst har jag kunnat utläsa att 30 procent av tomterna innefattar både grönsaksodlingen, bär och frukt i trädgården. Många av fruktträden är gamla och flera lever nog kvar från byggåren på 1900-talets början. Under besök i områdena såg jag flera områden för grönsaksland som höll på att anläggas. Nyinköpta plantor och nyplanterade träd fanns på flera tomter. Även 6 kvm växthus fanns på ca 20 procent av tomterna. Alla de intervjuade som är bosatta i egnahemsområdena jag har undersökt beskriver att de har ett intresse för trädgården och att de odlar även om Petra inte odlar i år (muntliga intervjuer, 2020). Studien i egnahemsområdena Rostorp, Håkanstorp och Johanneslust visar att alla trädgårdar i områdena har någon form av matproduktion. Genom vandringar i och i kanten av över 400 tomter och med drönarbilder har jag analyserat trädgårdarnas innehåll. Å andra sidan ställer alla tillfrågade sig skeptiska till att upplåta sin privata mark för odling till någon annan. Å andra sidan ser de inte att de själva kommer att öka sin odlingsyta i trädgården under de omständigheterna som råder idag. Det vill säga så länge det finns mat att köpa, de jobba heltid och med de rekreativa värden som trädgården

ger finns enligt Cecilia Sjö och Nils Lindblad med flera intervjuade inte några drivkrafter att utöka odlingen.

Egnahemsföreningarna har varit aktiva i över 100 år och har sedan starten fungerat som en central för att dela saker och dela med sig av saker. Under åren har föreningens funktion ändrats med hur samhället har förändrats. Och ena sidan finns en stark förening med stor potential och alla intervjuade menar att den fungera bra. Föreningen har allt ifrån släp, stegar, mustpress till verktyg som används sällan. Vidare fungerar föreningen med sin aktiva Facebooksida även som en portal för att distribuera varor både från privatpersoner och företagare boende i området och medlemmar i föreningen. Å andra sida finns många möjligheter att utveckla samarbeten i en etablerad och definierad förening. Den befintliga bostadsföreningen är unik i hur länge den funnits i egnahemsområdena.

Eventuellt var och är behovet av ett fungerande samarbete större när nöden är utbredd, idag har alla boende ett arbete som ger pengar att köpa maten som serveras. Intressant är att utveckla med vilka incitament vi är beredda att öka vår självförsörjandegrad trots att vi inte måste. Där beskriver Cecilia att ett argument är att maten hon odlar smakar annorlunda, arbetet ger rekreation och grödorna som hon odlar inte går att få tag i på annat sätt. Jag som parallellt odlat under studiens gång håller med Cecilia och tror att om fler utsattes för odling tex i skolmiljön skulle det leda till att det blev en naturlig del av vardagen och ett integrerat moment hemma. Flera forskare menar också att om individen har en egen mark att tillgå är personen mer benägen att odla. Vilket skulle kunna leda till en ökad medvetenhet om vår konsumtion och vilken insats det kräver att ta fram de grödor vi dukar middagen på vårt bord med.

De som intervjuats i egnahemsområde vittnar om att de i hög grad vill ge bort överskottet av matproduktion som deras trädgård ger och andra sidan visa Jordbruksverkets studie och kartläggning av fritidsodlingen att endast 20 % av det som produceras i den privata trädgården tas till vara. När forskare tittar på stadens självförsörjandegrad har inte aspekten hur vida den privata markägaren vill att deras mark ska odlas upp tagits med. I de intervjuer jag har gjort är alla eniga om att de gärna odla själva men ställer sig mer skeptiska till att någon annan skulle odla i deras privata trädgård och också att företag skulle ta till vara det överskottet som deras trädgård ger.

Jörgen Larsson (2015) föreslår två huvudvägar för att uppnå hållbara konsumtionsmönster, att reglera utbudet på marknaden genom att ställa krav på produkternas framtagning och kvalitet samt att genom reglering i pris mellan olika varor ge den som ger minst koldioxidutsläpp fördelar som styr konsumentens val.

En reglering som är bra för att som land ta ansvar för den idag oreglerade importen av varor och för att förenkla för den enskilda att göra val med minsta klimatpåverkan. Å ena sidan kan vi kanske inte backa bandet från en globaliserad värld varför dessa åtgärder kan komplettera en högre inhemsk matproduktion och fritidsodling i Sverige. Å andra sidan står vi inför en på många sätt ny situation men nya folksjukdomar så som utbrändhet och stress där en kontakt med naturen och jorden undersöks av forskare som en lösning för att nå ett välmående.

Hampwaye beskriver för- och nackdelar med det urbana lantbruket och menar att det inte i någon stor utsträckning bidrar till matproduktionen (Hubbard & Onumah se Hampwaye, 2013). Å ena sidan menar han att den låga matproduktionen i städerna beror på tillgången på mark och att den mark som finns att bruka oftast är små markbitar som inte ger stor skörd (Tevera se Hampwaye, 2013). Å andra sidan skriver David Ivarsson (2016) att en sammanställning från fastighetskontoret i Malmö gjord 2015 identifierade 53 ha mark i Malmö innerstad som lämpas för odling (Ivarsson, 2016). Vidare resonerar han kring att av Malmö stads totala andel åkermark som ägs av kommunen utgör 2 600 ha. Av dem skulle 626 ha, varav 18 ha skulle vara täckt av växthus, vara tillräckligt för att försörja hela kommunens befolkning med grönsaker (Ivarsson, 2016). Petra Bengtsson på Malmö stad beskriver att deras mark inte får användas till att odla för kommersiellt bruk (Bengtsson muntl. 2020). Samtidigt sker torghandel av varor som fraktats till Malmö från världens alla hörn just på Malmö stads mark. Odling i egnahemsträdgårdar är en resurs som kan öka betydligt. Samtidigt är Malmö stads tillgång på högproduktiv odlingsmark stor och vägar för att använda den för inhemsk matproduktion i kombination med privata initiativ en intressant och tror jag framtida lösning.

I den här studien har frågan om hur de privatägda tomterna i områdena Håkanstorp, Rostorp och Johanneslust används, med avseende på odling av ätbara grödor. Sammanfattningsvis har studien lett fram till följande slutsatser:

- Alla informanter uttryckte ett intresse för odling.
- På samtliga tomter förekom någon form av matproduktion.
- Av den yta som skulle kunna nyttjas för odling användes endast en liten del till ändamålet.
- Egnahemsföreningarna beskrevs som välfungerande föreningar, där samarbete äger rum.
- Informanterna uttryckte en ovilja att upplåta sin egen mark för andra att odla på men däremot uttrycktes en vilja att ge bort överskott på odlade grödor.

4.2. Hur skulle odling på privatägd mark, med egnahemsträdgårdar som exempel, kunna användas för att öka graden av självförsörjning i de aktuella områdena?

I detta stycket redogörs för hur graden av självförsörjning skulle kunna öka med egnahemsträdgårdarna som exempel. Här tas anledningar och syften också upp som förutsättningar för en förändring.

Det storskaliga och småskaliga kan dra nytta av varandra och i en förenad kraft utvecklas mot en ökad hållbar svensk matproduktion. Mellan olika grupper inom samma näring kan utveckling och hållbarhet ske. Detta arbetet föreslår inte att privata trädgårdar ska uppnå total självförsörjning. Inte heller att utesluta det konventionella lantbruket som genom år av utveckling kan producera livsmedel till en större mängd människor på ett effektivare och markbesparande sätt. Vilket går att utläsa av data från Statistiska centralbyrån, SCB på markanvändning av potatis där fritidsodlaren får ut 58 000 ton på 7 200 ha medans yrkesodlarna får ut 609 000 ton på tredubbla marken (SCB, 2002).

Av odlingspotentialen i de besökta trädgårdarna är endast några procent av ytan som är odlingsbar uppodlad idag. De som bor med tillgång till mark har ett större odlingsintresse och intresset ökar också med hur fördelaktigt odlingsklimatområdet man bor i har. Hur egnahemsträdgården kan bidra med en ökad matproduktion avgörs av vilka som bor i områdena och vad de anser om matproduktion i stort och sin egen trädgård i synnerhet. Det områden som är med i studien står inför en brytpunkt där ny ägare tar över husen och de är oftast unga barnfamiljer med ett intresse för odling. Och ena sidan visar Jordbruksverkets rapport om fritidsodlandet i Sverige att intresset för odling finns både i de undersökta områdena och i Sverige i stort (Jordbruksverket, 2013). Och andra sidan vittnar intervjupersonerna unisont att kunskapen om hur de odlar och vad de kan odla kan förbättras. Hur och på vilket sätt maten som finns runtomkring oss kan ta tillvara anser också de intervjuade kan förbättras. Samma sak beskriver Jörgen Larsson i rapporten, *hållbara konsumtionsmönster* där han i stället använder begreppet matsvinn som idag uppgår till 25 procent av den maten vi tar in i vårt kök (Larsson, 2015).

Samtidigt för att utnyttja ytan maximalt var historiskt sett häckar av ätbart växtmaterial och att fruktträden spaljerades ett sätt att öka skörden (se figur. 1) längs väggar men var också del av odlingslotten.

Flera av tomterna har odlingsplatsen i skuggiga lägen. Genom att placera dem till rätt plats i trädgården ges den förutsättningar för en högre skörd. Att upplysa markägare om konsekvenserna av att hård göra ytor på sin mark och i stort öka

kunskapen kring olika val kan vara ett sätt att öka initiativen till odling, mer växter för pollinatörer m.fl. initiativ. Den gamla föreningen kan utvecklas till en organisation för distribution mellan de boende och de som odlar. På så sätt kan mera komma till nytta och bara de som vill odla kan göra det. Man kan också tänka sig att Malmö stad ser flera vinningar med att ha anställda stadsträdgårdsmästare som odlar i privata trädgårdar för att förse flera med lokala produkter och ta tillvara flera delar av världens bästa jordbruksmark. Läger man sedan till produktionskapaciteten på privatmark av frukt och bär skulle försörjningsgraden kunna öka även där. Egnahemsrörelsen skapades som en möjlighet för gemeneman att bidra till en matproduktion och gav en möjlighet till egen mark med en bostad och odling (Wilke, 2006).

Förr hade de boende djur då kom det naturligt näring till jorden från dem. Idag har Elina Bromell en av de intervjuade marsvin som ger näring till hennes trädgårdsland. Kretslopp i jorden och mikrolivet där trädgården är full av näring för att odlingen kan ske på bästa sätt är viktigt. Det kretsloppet som ett slutet system ger har en stor utvecklingspotential hos de jag intervjuat och i de trädgårdar jag besökt.

De flesta intervjupersonerna hade större intresse av en gemensam odling på en gemensam mark, än att låta någon odla i sin trädgård, och det ser jag som ett bra alternativ för att kunna producera potatis, lök och morötter med flera saker till många på ett effektivare sätt. Å andra sidan tappar individen den kontakten med odlingen som ger förståelsen för odlandet. Boende i Rostorp beskriver att Rostorpsplanen skulle kunna vara ett område där man kan använda sig av maskiner på ett effektivare sätt och därmed odla basvaror till fler. Vidare föreslår jag att kunskapen om odling genom föreningen egnahem kan utvecklas och växa så att föryngring av träden som snart vid hundra års ålder kommer att vika hädan skulle ersättas med nya så att områdena även i fortsättningen ha egna bär och frukter att tillgå. Jag föreslår också att man gemensamt kan ta hand om det avfall Park och Gatukontorets förvaltare tar ner till exempel i form av hamlade lindar på Johanneslustgatan eller gräsklippet från de offentliga gräsmattorna kan bli näring i trädgården. Jag beskriver potentialen till att odla i den privat trädgården är stor samtidigt för att lyckas med grönsaksodling krävs en växtföljd. Samma saker kan inte odlas på samma yta varje år. Genom att samverka med sina grannar kan olika grönsaker odlas i trädgården olika år så att man får en växtföljd gemensamt och därmed bygger upp en bra jord med bra mullhalt och resistens mot skadedjur och bevarande av näringsämnen.

Å ena sidan är det enkelt att kartlägga att det finns mark i staden och stadsnära områden att odla på, vilket jag också kunnat peka ut i de privata

egnahemsträdgårdarna. Å andra sidan är det svårt att med ett levande material till skillnad från solceller bygga en konstant form för hur och hur mycket egnahemsträdgårdar kan ge i avkastning. Det beror på vad som odlas, vilken kunskap de besitter och hur mycket tid de är beredda att avsätta. Färdiga grönsakerna kan inte vänta på att någon har tid att ta hand om dem. Vilket och andra sidan leder till att aktörerna får en större förståelse för naturen i stort och odling i synnerhet. Som i sin tur kan leda till en ökad förståelse för hur och vad som krävs för att maten vi köper ska kunna komma oss till gagn. Vilket i sin tur kan leda till en bättre förståelse och tolerans för vad som krävs för att få till en hållbar matproduktion. För precis som Jordbruksverkets studie om fritidsodlingen kommit fram till odlar inte personer för att få en billigare vara det odlar för att få en godare.

Å en sida producerar fritidsodlingen, som hushållens odling kallas, 700 000 ton mat per år. Å andrasidan tas 1/5 del kapaciteten till vara. (Jordbruksverket, 2013).

Tiden det tar att ha en egen odling anges som skäl att inte odla i Statistiska centralbyråns undersökning om odlingsvanor. Samtidigt har SCBs undersökning om Sveriges befolknings tidsanvändning visat att vi har mera fri tid än någonsin hela 36 timmar per vecka. Vilket öppnar upp för många flera att odla. Flera som arbetar professionellt med att odla menar att 1-2 timmar per dag ger utrymmet för att skapa en självförsörjning på bär, frukt och grönsaker. Studier visar att om vi har tillgång på färska bär, grönsaker och frukt ökar vår konsumtion av dem och andra studier visar att det innebär en markant mindre klimatpåverkan att äta en större andel grönsaker och frukt. Å ena sidan odlar de som jag intervjuade och är medvetna om både den klimatpåverkan de kan bidra till att minska och det näringsinnehåll den egenodlade maten har. Å andra sidan beskriver Cecilia Sjöo en av intervjupersonerna att odlingsintresset utgör en begränsad del av hennes tid och att en annan struktur med jobb och en minskad tillgång på livsmedel skulle få henne att odla mer. Samtidigt beskriver hon potentialen att kunna skala upp sitt odlande som en styrka egnahemsträdgården har.

Då intresset för odling är så stort kan Sveriges kommuner och regioner och på nationell nivå uppmuntra och främja initiativ till odling. Jag tolkar Cecilia Sjöo och Petra Metz svar på olika frågor att dom vid kris eller eventuellt större behov av mat ser det som naturligt att odla upp hela eller delar av sin trädgård. Men jag utläser att det krävs att behovet finns innan initiativet tas. Här har kommunen en viktig roll genom att skapa initiativ som skapar möjligheter till en nationell förändring som ökar allas vårt bidrag till att nå miljömålen. När privatpersoner bidrar till att producera det som vi i samhället och som individer konsumerar kan konsumenten på ett konkret sätt bidra till att sänka sin klimatpåverkan. Idag

uppmuntras privatpersoner till att anlägga solpaneler för att bidra till en hållbar energiomställning. En liknande reform skulle vara möjlig för matproduktionen. I de undersökta områdena blir gräsmattan på tomten är den stora förloraren om odlingen ska öka i trädgården (se figur 7, 9-13).

I Sverige finns bestämmelser kring hur hus i tätorterna får utformas. Det krävs bygglov för att förändra ett hus men inga riktlinjer för hur trädgårdens innehåll ska behandlas och skötas. Om marken hård görs kan den inte ta upp dagvatten som istället hamnar och belastar det kommunala dagvattensystemet så känns avsaknaden av regler för hur vi sköter den naturliga resursen som finns i privata trädgårdar relevant. När gamla träd som kan processa tusentals liter vatten varje dag sågas ner sker samma sak, staden förlorar en resurs som inte kommer tillbaka på lika många år som trädet är gammalt. Privat markägare kan utan konsekvenser ta bort hela den grönstruktur som trädgården innefattar. Det som skapas i de privata trädgårdarna likväl som hur landsbygdens jordbruksmarker sköts är båda resurser som kan bidra till att vi både når en högre självförsörjande grad men också till att flera andra funktioner i naturen så väl som vårt samhälle fungerar. Larsola Bromell på Malmö stad menar att de inte har någon rådighet över vad som ska bevaras och vad som finns i de privata trädgårdarna (Bromell muntl.). Samtidigt uppger de boende som jag intervjuat att de flyttade till huset på grund av just ett specifikt träd. I det uttalandet finns en potential till att genom kunskap till tomtägare stärka förståelsen för de naturliga processerna så som biodiversitet, dagvattenhantering, vilken roll privata trädgårdar ger för stadens grönstruktur och bevarande av kulturmiljöer i trädgården med flera initiativ som genom sitt varande gynnar stadens behov (Jakobsson, 2018). Att göra det genom att uppmuntra till ett bevarande av matproduktionen i privata trädgårdar och uppmuntra till en större andel matproduktion ger fler som vårdar den natur vi är en del av.

Lantbrukarnas riksförbund, LRF skriver på sin hemsida att maten vi äter är till 50 procent importerad. Läger man dessutom till drivmedel med flera saker som gör att lantbruken i Sverige kan drivas blir Sveriges självförsörjandegrad ännu lägre. Kanske menar jag är det inte just importen av varorna som är den stora anledningen till att höja den inhemska produktionen av livsmedel. Utan som riksdagen har pekat på just var vi som samhälle kan påverka världens utveckling till hållbarhet. Det kan vi genom att jordbruken i Sverige lyder under lagar. Det kan vi genom att vår möjlighet att förändra är genom att gräva där vi står. En del i att nå klimatmålen uppsatta för 2045 kan vara att öka produktionen av varor där de används för att minska transporter och den globala produktionens baksidor. Samtidigt visar jordbruksverket sammanställning av vilka livsmedel vi konsumerar att en stor del av dem inte kan odlas i Sverige. Så och ena sidan kan

Sverige bli självförsörjande på grönsaker och frukt. Men och andra sidan skulle det betyda att omställningen inte bara berör var produktionen sker utan också vad som kommer att kunna produceras. Vilket berör vad konsumenten har för utbud av livsmedel. Vi har varit del av en global värld under en kort tid av människans evolution. Innan all handel fanns i en marknad var utbudet lokalt baserat och många hade lantbruket som huvudsyssla och självhushållning som vardag. För att nå klimatmålen behöver vi enkelt räknat konsumera 50 procent mindre än vi gör idag.

Till skillnad från fred, fattigdomsbekämpning och mänskliga rättigheter har natur och miljö bara stått på FN:s agenda sedan 1972. Begreppet hållbar utveckling, som även omfattar de sociala och ekonomiska dimensionerna av vår utveckling, är idag en övergripande och vägledande princip för hela FN-systemet och världssamfundet. Att på allvar få igång en sådan utveckling är dock en uppgift som återstår. (FN-fakta, 2012).

Både trädgårdarnas historiska syfte, hur de har bevarats med innefattande matproduktion om än i mindre skala samt att en redan organiserad förening som kopplar samman de boende föreslår jag är en bra grundpelare för att utveckla en matproduktion i trädgårdarna. Med kreativa och historiska lösningar såsom bärbuskar som häck, spaljerade fruktträd längs husväggen (Wilke, 2012) med flera grepp för att spara plats kan flera saker få plats på en relativt liten yta. En ökad kunskap kring hur man planerar en trädgård som ger mat och samtidigt innefattar alla delar av rekreation och andra behov som den boende efterlyser är viktigt för att lyckas kombinera olika syften. Det utrymmet som finns kvar på tomterna där en ökad matproduktion kan ske utgör 30 – 40 procent av tomternas totala yta.

Under arbetet med uppsatsen valde jag att odla upp en yta som motsvarar den yta en egnahemstomt har. I det arbetet kunde jag befästa olika odlingstekniker, se om tidsramen som mina referenser angav var rimlig och också få en insyn i omfattningen av grödor som insatsen ger. Det går att på 1,5 timme i veckan bli självförsörjande på frukt och grönsaker. Man behöver anpassa sin kost till de råvaror som lyckas i odlingen. Mitt sammanhang där de jag umgås med är intresserade av odling ger flera fasetter till mitt odlande. Precis som flera av de intervjupersoner jag pratat med beskriver är beredningen och hur man tar tillvara det man odlar en viktig del av att vara självförsörjande.

Anledningen till att jag intresserar mig för odling och att jag odlar är historiskt sett för att mina far- och morföräldrar gjorde det och jag minns hur melonerna som farmor drev upp smakade och hur morfars oändlig jordgubbsland gav och gav. I det sammanhang jag har i vardagen ses det som naturligt att odla, vilket gör att vi drar med varandra på initiativ som rör odling och att vara i naturen i stort. Det är också ett sätt att bidra till att mina barn får uppleva samma smaker och dofter som jag fick som barn.

Tim Ingold beskriver att när människor engagerade sig i landskapet fysiskt, mentalt och socialt genom att odla trädgårdarna (och äta trädgården) skapade det en stark känsla av plats, syfte och mening som bidrar till upprättandet av identitet och en koppling till landskapet (2000). Det är intressant om det är så att en odlande medborgare i större utsträckning än en som inte odlar på sin tomt kan skapa mening och platstillhörighet genom trädgården. Om det är så kan odlandet i egnahemsträdgårdar inte bara ge mat utan även stärka landets motståndskraft mot olika växande folksjukdomar så som utbrändhet och stress.

Ett intresse för och en kunskap om en fråga utvecklar oftast individen dvs om en person odlar så är de mer benägna att även köpa mat som producerats på ett hållbart och etiskt sätt. För att kunna öka matproduktionen och minska klimatpåverkan behövs ett intresse, kunskap och tiden att lägga på det som behöver göras för att nå dit. För att förändra konsumtionsmönstren behöver inte varje hushåll odla men kunskapen kring och effekterna av vad vi konsumerar och hur behövs för att göra val som är förenade med att på sikt bidra till en minskad påverkan. Att genomgå en förändring hos konsumenten i ett invant matkonsumtionsmönster är nog den svåraste utmaningen för att uppnå en högre självförsörjandegrad och därmed bidra till en minskad klimatpåverkan. Men eftersom intresset för odling finns och marken finns är vidare forskning på hur och praktiska provodlingar av privatodling en viktig framtidsfråga då vi importerar mer mat än vi producerar och klimatmålen är uppsatta för att uppnås.

En barriär för konsumenten att passera för att bli producent ligger i att vi idag inte behöver odla för vår överlevnad. Samtidigt tycker jag att man kan säga att vi behöver det eftersom vi alla är ansvariga för att uppnå klimatmålen och 16 procent av konsumentens klimatpåverkan är direkt kopplat till maten som konsumeras (Larsson, 2015). Vi är inte tvungna att odla idag om vi ser vårt varande och handlande ur ett kortsiktigt perspektiv. Men naturen har aldrig verkar kortsiktigt och träden som står i egnahemsträdgårdar är flera nära hundra år gamla. Kanske är det precis det perspektivet som behövs när en långsiktig matproduktion för Sverige ska byggas upp. Jag föreslår att det har glömts bort i vilket syfte Malmö stad för 100 år sedan köpte jordbruksmarken runt staden. Det

var för att förse folket med en markbit till ett eget hem med odling så att de boende i större utsträckning kunde vara självförsörjande.

Sammanfattningsvis har studien visat att följande faktorer skulle kunna öka graden av självförsörjning i de aktuella områdena:

- Ökad kunskap hos bostadsägarna, både när det gäller odling, hur mat kan tas tillvara, samt om hållbar matproduktion.
- Informanterna uttryckte intresse för mer odling på gemensam mark.
- Kommunen har en viktig roll i att skapa initiativ.

4.3. Källkritik

Uppsatsens referenser berör ofta andra länders potential till stadsodling och förutsättningarna för odling ser olika ut från plats till plats. Eftersom jag valt att fokusera på egnahemsträdgårdarna har forskning på övrig odling i Malmö inte tagits med. I ett mer omfattande arbete hade den informationen ytterligare bidragit med kunskap om platsen, vilka initiativ som finns i dag och hur det fungerar.

Flera av de vetenskapliga artiklarna jag har läst refererar flera forskare till och jag kan ställa mig kritisk till en så enad forskarkår. Samtidigt som jag ser att resultaten av forskningsrapporterna är rimliga. Flera av de platser som tas upp och är del av studierna är platser jag själv besökt och har en relation till. Jag kan relatera till de förutsättningar och möjligheter som beskrivs. Samtidigt är arbetet som krävs för att förändra ett bekvämt system som matkonsumtionen i världen och Sverige en omfattande och stor uppgift som kräver delaktighet från flera aktörer. Där ser jag en stor potential i hur egnahemsrörelsen med offentliga, privata och företagsaktörer har arbetat fram en lösning för samhället och den enskilda som ett exempel på hur en förändring kan komma till stånd.

De som jag har valt att intervjua och det som har kontaktat mig efter att jag eftersökte människor med trädgårdar i egnahemsområde har gjort det med anledning av att de har ett intresse för trädgård och för odling. Hade jag istället valt att intervjua till exempel varannan boende i området hade resultatet sett annorlunda ut.

Den data som jag räknat fram på hur mycket av tomterna som odlas, kan odlas och vilken markareal som finns totalt för odling i områdena är alla uppskattade siffror. Med mer detaljerade mätningar skulle resultatet se annorlunda ut.

4.4. Vidare forskning

Arbetet har en ambition att lyfta frågan om behovet av planering för matproduktion när nya och gamla bostadsområden planeras. Även vidare forskning om planering av odlingsområden kan vara en del för att uppnå klimatmålen och minska koldioxidutsläppen. Hur samarbeten mellan privata, kommunala och statliga aktörer kan bidra till ett samlat grepp för att öka den inhemska matproduktionen som både forskning och praktiska initiativ kan ge en ökad kunskap om. Även föreslås forskning om hur och vem som kan odla i staden i framtiden. Vilka klimatvinster som kan uppnås genom matproduktion på privat stadsnära mark skulle ge en bredare förståelse för vilka mervärden odlingen kan ge. Vidare forskning på privat marks potential i ett större grepp både genom att inventera det befintliga växtmaterialet och titta på vad kan läggas till skulle ge en djupare kunskap inom området. Att studera privat mark och fritidsodling i relation till kommersiell odling är intressant för att öka samverkan och förståelsen för de olika grenarna inom samma område. Vem som skulle vara utförarna av en ökad matproduktion har jag också lämnat för vidare forskning.

5. Avslutande reflektion

Jörgen Larsson (2015) skriver hur global handel är svår att som land påverkar och därför föreslår han att konsumentens konsumtionsmönster ska utgöra Sveriges grund till hur vi förändrar matkonsumtionens klimatpåverkan. Å andra sidan berörs endast befolkningen som konsumenter i samma rapport. Samtidigt beskrivs fritidsodlingens omfattning som en av Sveriges mest omfattande fritidssysselsättningar med mellan 50-75 procent av Sveriges befolkning i åldrarna 16-74 år (Jordbruksverket, 2013). Grewal och Grewal (2012) beskriver att en import av varor som fraktas från andra sidan jorden ger en klimatpåverkan och koldioxidutsläpp som följd och den utgör idag över 50 procent av vår totala konsumtion. Björkman (2012) beskriver att när miljöfrågor och klimatfrågor tar mera plats i vår vardag ökar också intresset för odling och självhushållning. Vilket gör frågan om en ökad inhemsk matproduktion till en fråga om att förstå och tolka större system i en global värld. Och Grewal och Grewal kom fram till att det är möjligt att möta ett ökat behov av mat och samtidigt minska utsläppen som konsumtion ger men att det skulle kräva att beslutsfattare, planerare och den offentliga sektorn engagerade sig och avsätter tid på att omvandla och peka ut områden till odlingsplatser. Fördelarna för människors hälsa, den lokala och globala miljön och den lokala ekonomi och samhälle skulle kunna uppväga kostnaderna menar de vidare.

FN:s medlemsländer antog 2015 Agenda 2030 som innefattar 17 globala mål (se figur. 14) för en ekonomiskt, socialt och miljömässigt hållbar utveckling. Ibland dem finns nummer 12 hållbar konsumtion och produktion och nummer 13 att bekämpa klimatförändringarna (Regeringskansliet, 2020). Jag har tagit upp de 17 globala hållbarhetsmålen framtagna av FN och definitionen av hållbarhetsbegreppet enligt Brundtlandrapporten från 1987 (FN, 2012) för att det saknas en handlingsplan från att ett beslut tas till att det når privatpersoners vardag, kommuners handlingsplaner och nationens styrande. Dessutom saknas under det 33 åren som hållbarhetsbegreppet byggts upp ett nationellt förhållningssätt till hur vi kan förändra våra vanor så att vi kan lämna en plats vidare i ett skick som motsvara definitionen av hållbarhet.

*”En hållbar utveckling är en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov”
(Brundtlandrapporten, 1987).*

Figur 14. Regeringskansliet, 2020

För att uppnå en hållbar utveckling utan att äventyra kommande generations möjlighet att tillfredsställa sina behov behöver våra behov av att konsumera i dagens samhälle minska med hälften och vår syn på vad vi behöver ändras. En del som ger tillfredsställelse och en mindre konsumtion är möjligheten att odla den egna maten. Finns vilja finns tiden att odla och bidra till en mindre klimatpåverkan. För att undersöka data från de referenser och källor jag har använt i arbetet om hur mycket tid och vad man får ut genom egen odling har jag parallellt med teoretiskt skrivande av uppsatsen brukat ca 1000 kvm trädgårdsland och ca 80 kvm växthus. Att se frön jag sått gro, att se bären mogna och smaka dem solmogna direkt från plantan och att fylla skafferiet med egen odlade grönsaker ger för mig en känsla av rikedom. Trädgårdsarbete och fysiskt uteliv gör kroppen härligt trött och nöjd med att bara vara. Alla åtagande kan ibland stressa men att öva på att naturen kan få tillbaka det som inte hinns med att skörda eller att djuren på gården kan äta mycket gör odlingsresan mera meningsfull.

Avslutningsvis för att uppnå mål och riktlinjer behöver den enskilda förstå vad det innebär att göra en skillnad och odla ett intresse för att ta ansvar. Vi behöver samarbeta i större utsträckning mellan privata aktörer och kommunala och se

varandras styrkor och möjligheter. Vi är alla del av en lokal global värld med dess möjligheter och utmaningar.

Referenser

- Björkman, Lise-Lotte. (2012). *Fritidsodlingens omfattning i Sverige*, Fritidsodlingens Riksorganisation, FOR, Sveriges lantbruksuniversitet, Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap
- Dewaelheyns, V. & Jakobsson, A. & Saltzman, K. (2018:1). *Strategic gardens and gardening: Inviting a widened perspective on the values of private green space*. Urban Forestry & Urban Greening, vol. 30, pp. 207–209 Elsevier GmbH.
- De Laval, S. (1997). *Planerare och boende i dialog: metoder för utvärdering*. Tekniska högsk.s. 83-92
- Grewal, S.S. & Grewal, P.S. (2012). *Can cities become self-reliant in food?* vol. 29 (1), pp. 1–11 Elsevier Ltd.
- FN-fakta. (2012). *Omställning till en hållbar värld brådskar*, Tillgänglig: <https://fn.se/wp-content/uploads/2016/08/Faktablad-2-12-Hållbar-utveckling.pdf>, [2020-05-26]
- Hampwaye, G. (2013). *Benefits of urban agriculture: Reality or illusion?* Geoforum, vol. 49, pp. R7–R8 Elsevier Ltd.
- Ingold, T. (2000). *The perception of the environment, Essays on livelihood, dwelling and skill*. London and New York: Routledge, Ponto Urbe, (9)
- Institutet för språk och folkminnen, IFSOF. (2020). *Jordbrukets historia*, Tillgänglig: <http://www.isof.se/matkult/jordbruket-och-maten/jordbrukets-historia.html> [2020-04-27]
- Ivarsson, D. (2016). *Stadsodlingens potential i Malmö stad - En bedömning av Malmö stads möjligheter att bli självförsörjande på grönsaker*, Tillgänglig: <https://stud.epsilon.slu.se/8968/>, [2020-05-04]
- Jakobsson, A. & Dewaelheyns, V. (2018). *Contemporary interpretation of the meaning and heritage of early 20th century private gardens: From an historical reflection to a future outlook in planning*. Urban Forestry & Urban Greening, vol. 30, pp. 210–219 Elsevier GmbH.

- Jakobsson, A. (2018). *The Edible Garden in the Swedish 'Egnahem' A Family Affair in the Nation's Interest*, Tillgänglig:
<http://www.gardenhistoryforum.org/wp-content/uploads/2018/12/Bulletin-för-trädgårdshistorisk-forskning-nr-31-2018-.pdf>, [2020-05-04]
- Jordbruksverket. (2020). *Basfakta om svenskt jordbruk*, Tillgänglig:
www.jordbruksverket.se/statistik/statistikomr/jordbruksstatistiksammanstallning/basfaktaomsvensktjordbruk.4.116e9b9d159b31e6cb936b4a.html,
 [2020-05-04]
- Jordbruksverket. (2017). *Exploatering av jordbruksmark 2011-2015*, Tillgänglig:
<https://www.lansstyrelsen.se/download/18.2e0f9f621636c8440272a4a0/1528447797593/Exploatering%20av%20jordbruksmark%202011-2015.pdf>,
 [2020-05-04]
- Jordbruksverket. (2013). *Fritidsodling i Sverige – en översikt, Statistikrapport 2013:08*,
http://www.jordbruksverket.se/webdav/files/SJV/Amnesomraden/Statistik,%20fakta/Annan%20statistik/Statistikrapport/Statistikrapport2013_8/201308._ikortadrag.htm#Sammanfattning [2020-04-30]
- Jordbruksverket. (2012). *Femton år som medlem i EU; Förändringar i konsumtionsmönstret, Rapport 2012:11*, Tillgänglig:
https://www2.jordbruksverket.se/webdav/files/SJV/trycksaker/Pdf_rapporter/ra12_11.pdf, [2020-05-06]
- Karlsson, A-M. (2013). *Gradering av åkermark: Var finns klass 10 jordarna? Jordbruket i siffror*, tillgänglig:
<https://jordbruketisiffror.wordpress.com/2013/10/01/gradering-av-akermark-var-finns-klass-10-jordarna/>,
- Kärnstrand, M. (2020). *Risk för matbrist när coronaviruset stoppar export*, Tillgänglig: <https://www.omvarlden.se/Branschnytt/nyheter-2020/risk-for-matbrist-nar-coronaviruset-stoppar-export/>, Tidningen Omvärlden, [2020-05-04]
- Larsson, J. (2015). *Rapport 5563 Hållbara konsumtionsmönster Analyser av maten, flyget och den totala konsumtionens klimatpåverkan idag och 2050*, Naturvårdsverket, Tillgänglig:
<https://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer6400/978-91-620-6653-6.pdf?pid=14404>, [2020-05-13]
- Lindkvist, A. (2007). *Jorden åt folket. Nationalföreningen mot emigrationen 1907–1925*, Umeå 2007, Monograph, 347 pp. Tillgänglig:

<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:140831/FULLTEXT01.pdf>
[2020-04-30]

- Morgan, K. (2009). *Feeding the City: The Challenge of Urban Food Planning*. International Planning Studies, vol. 14 (4), pp. 341–348 Routledge. DOI: <https://doi.org/10.1080/13563471003642852>
- Mougeot, L.J.A. (2006). *Growing better cities urban agriculture for sustainable development*. Ottawa, Ont: International Development Research Centre
- Patel, I. C. (1992). *Gardening's Socioeconomic Impacts: Community Gardening in an Urban Setting*. Journal of Extension, 29, pp 7–8.
- Pella Larsdotter Thiel, P & Bennett, D & Persson, A & Vallström, M & Ekrem, I & Jonsson, A & Montonen, B & Naraine, B & Naraine, J & Otterling, U & Wangsten, J & Remstam, B & Zaunders, V. (2020). *Pandemin kan leda till matbrist - nu måste vi öka självförsörjningen*, Tillgänglig: <https://www.gp.se/debatt/pandemin-kan-leda-till-matbrist-nu-maste-vi-oka-sjalfvoforsorjningen-1.27589595?fbclid=IwAR2GUhbJb697o0AWE5fmtRm643Mxg2Uk9nozQ3zxQwXLaakk412A2aADEIM>, [2020-05-24]
- Regeringskansliet. (2020). *17 globala mål för hållbar utveckling*, Tillgänglig: <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/globala-malen-och-agenda-2030/17-globala-mal-for-hallbar-utveckling/>, [2020-05-24]
- Riksdagen. (2017). *Klimatpolitiskt ramverk*, Tillgängligt: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/arende/betankande/ett-klimatpolitiskt-ramverk-for-sverige_H401MJU24,
- Statistiska Centralbyrån, SCB. (2020). *Urbanisering från land till stad*, Tillgänglig: <https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2015/Urbanisering--fran-land-till-stad/> [2020-04-27]
- Statistiska Centralbyrån, SCB. (2010). *Tidsanvändningsundersökningen, Levnadsförhållanden, bakgrundstabeller*. Tillgänglig: <https://www.scb.se/hitta-statistik/sok/?query=Tidsanv%C3%A4ndning&lang=sv>, [2020-05-25]
- Ullmark, H. (1999). *Kan din trädgård ge dig all mat du behöver?* Fakta Trädgård-Fritid nr 75, 1999, Uppsala: Sveriges lantbruksuniv.
- .

Wahlström, M. (1996:2). *Egnahemsträdgården den planerade folkhemsdrömmen*, Svenska byggnadsvårdsföreningen, 1996:2, s.10-14

Wilke, Å. (2006). *Villaträdgårdens historia – ett 150-årigt perspektiv*, Prisma, Stockholm

Muntliga Källor

Cecilia Sjöö, Egnahemsägare i Rostorp, intervju 2020-05-06

Elina Bromell, Egnahemsboende i Johanneslust, gå-tur enligt de Laval 2020-04-30, 2020-05-06, 2020-05-16

Jessica Ågren, Egnahemsägare i Johanneslust, intervju 2020-05-06

Johannes Wätterbäck, Ägare av FarbrorGrön, intervju och mailkontakt 2020-04-25

Johan Wallander, miljösamordnare på Jordbruksverket, intervju och mailkontakt , 2020-04-03

Markus Lindgren, Egnahemsägare i Håkanstorp/Johanneslust, gå-tur enligt de Laval 2020-05-06

Larsola Bromell, Landskapsarkitekt på Malmö stad, samtal 2020-05-16

Nils Lindblad, Egnahemsboende i Rostorp, semistrukturerad intervju, 2020-04-30, 2020-05-06, 2020-05-16-17

Petra Metz, Egnahemsägare och f.d. ordförande i Håkanstorp/Johanneslust, intervju 2020-05-06